

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL  
Majandusteaduskond  
Majandusanalüüsi ja rahanduse instituut

Eliise Pangsepp

**EUROOPA RIIKIDE ELANIKE HOIAKUD IMMIGRANTIDE  
SUHTES JA NEID MÕJUTAVAD MAJANDUSLIKUD TEGURID**

Magistritöö

Õppekava: TAAM, peeriala: majandusanalüüs

Juhendaja: Marit Rebane, PhD

Tallinn 2018

Deklareerin, et olen koostanud töö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 10077 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Eliise Pangsepp .....

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 163218TAAM

Üliõpilase e-posti aadress: epangsepp@gmail.com

Juhendaja: Marit Rebane, PhD:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

# SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE .....	4
SISSEJUHATUS .....	5
1. IMMIGRATSIOONI MÕJUST JA HOIAKUTEST IMMIGRANTIDE SUHTES VARASEMAS KIRJANDUSES.....	8
1.1. Immigratsiooni mõjust sihtriigi majandusele .....	8
1.2. Immigratsiooni hoiakute roll majanduses .....	12
1.3. Hoiakuid immigrantide suhtes selgitavad varasemad teoreetilised lähenemised.....	14
1.4. Varasemate empiiriliste uuringute tulemused .....	16
2. ANDMED JA METOODIKA .....	21
2.1. Andmed .....	21
2.2. Kirjeldava statistika ülevaade .....	23
2.3. Mudeli püstitus ja hindamismeetodid.....	27
3. EMPIIRILINE ANALÜÜS .....	31
3.1. Mudelite hindamistulemused.....	31
3.2. Tulemuste analüüs ja järeldused.....	35
KOKKUVÕTE .....	40
SUMMARY .....	43
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU .....	46
LISAD .....	50
Lisa 1. Analüüsis kasutatavad riigid ja vastajate arv.....	50
Lisa 2. Muutujate aluseks olevad küsimused Euroopa Sotsiaaluuringu küsitlusest.....	51
Lisa 3. Analüüsis kasutatavate muutujate kirjeldavad statistikud .....	53
Lisa 4. Korrelatsioonimaatriks kõrge oskustasemega immigrantide puhul.....	54
Lisa 5. Korrelatsioonimaatriks madala oskustasemega immigrantide puhul .....	55
Lisa 6. Keskmise silueti meetod klastrite arvu leidmiseks.....	56
Lisa 7. Riikide jaotus klastritesse ja siluettide laiused kolme klastri korral.....	56
Lisa 8. Soo ja sotsiaalmajandusliku staatuse vaheline koosmõju.....	57
Lisa 9. Sissetuleku ja sotsiaalmajandusliku staatuse vaheline koosmõju.....	57
Lisa 10. Hoiakuid kõrgelt kvalifitseeritud immigrantide suhtes mõjutavad tegurid: <i>probit</i> mudeliga hinnatud koefitsiendid .....	58
Lisa 11. Hoiakuid madalalt kvalifitseeritud immigrantide suhtes mõjutavad tegurid: <i>probit</i> mudeliga hinnatud koefitsiendid .....	60

## LÜHIKOKKUVÕTE

Käesolevas magistritöös hinnatakse, kuidas on erinevad individuaalsed majanduslikud tegurid seotud hoiakutega immigrantide suhtes Euroopa riikides. Majanduslikeks teguriteks loetakse antud töös neid tegureid, mis mõjutavad inimese konkurentsivõimelisust ja positsiooni tööturul. Nende alla kuuluvad: inimese haridus- ja sissetulekutase, sotsiaalmajanduslik staatus ning ametiühingusse kuuluvus. Lisaks on analüüsi kaasatud töösuhte näitaja, et hinnata, kas tööandjad on võrreldes töövõtjatega immigratsiooni suhtes avatumad. Tegurite mõju hoiakutele hinnatakse erineva oskustasemega immigrantide puhul. Analüüsis kasutatakse Euroopa Sotsiaaluuringu (ing k. *European Social Survey*) 2014. aasta andmeid. Kuna Euroopa riigid on immigratsiooni hoiakute suhtes väga erinevad, on nad klasteranalüüsi põhjal jaotatud kahte klastrisse ning seejärel on hinnatud *probit* mudelid mõlema klatri lõikes ning mudelis, kus kõikide riikide andmed on koondatud. Tulemuste põhjal võib öelda, et üldiselt ei ole tööandjad töötajatega võrreldes immigratsiooni suhtes rohkem avatud. Seda on näha ainult riikides, kus üldine elanike meelestatus immigrantide suhtes on positiivsem, ning sedagi ainult madalalt kvalifitseeritud immigrantide puhul. Lisaks saab tulemuste põhjal väita, et kõige positiivsemat mõju hoiakutele avaldavad kõrgem haridus- ja sissetulekutase, mis vähendavad tajutavat immigratsioonist tulenevat suuremat konkurentsi tööturul.

Võtmesõnad: immigratsioon, hoiakud, majanduslik konkurents, *European Social Survey*, *probit*

## SISSEJUHATUS

Migratsioon on saamas järjest tähtsamaks küsimuseks pea kõigis maailma riikides. 2015. aastal alanud ning mingil määral siiani kestev rändekriis tõi Euroopasse suurel hulgal põgenikke peamiselt Kesk-Aasiast ja Aafrikast, mille tulemusena arutletakse veelgi enam immigratsiooni negatiivsete mõjude üle, nagu surve majandusele või mõju sihtkohariigi kultuurile. Samas on immigratsioonist kujunemas üks olulisim tegur tööjõu hulga suurendamisel üha vananeva rahvastikuga Euroopa riikides, sealhulgas ka Eestis. Immigratsiooni negatiivsete ja positiivsete efektide tõttu diskuteeritakse üha rohkem, kas suurem immigratsioon toob riigile pigem kasu või kahju. Sealjuures on kujunenud ka sihtkohariikide elanike endi hoiakud immigrantide suhtes. Tihti on negatiivsed hoiakud immigrantide suhtes põhjustatud aga sellest, et inimesed näevad immigratsioonist ohtu enda töökohale ja palgatasemele.

Käesoleva töö eesmärgiks ongi hinnata, kuidas on erinevad individuaalsed majanduslikud tegurid seotud Euroopa Liidu riikide elanike hoiakutega immigrantide suhtes. Majanduse seisukohalt ning hoiakute kujunemisel on oluline, kas riiki rändavad sisse kvalifitseeritud või mittekvalifitseeritud inimesed. Seetõttu hinnatakse eraldi erinevate tegurite mõju avatusele kvalifitseeritud ja mittekvalifitseeritud sisserändajate suhtes. Vastavalt eesmärgile on püstitatud järgnevad uurimisküsimused.

- Millised sisserändajad on Euroopa riikide elanike seas n-õ eelistatumad?
- Kas ja kui suurel määral on erinevad individuaalsed majanduslikud tegurid seotud Euroopa riikide elanike hoiakutega immigrantide suhtes?
- Kas seosed on erinevad erineva oskustasemega immigrantide lõikes?

Antud teemat on viimastel aastatel uuritud üsna palju, kuid mitte väga laialt Euroopa tasandil. Lisaks on varasemalt väga vähe uuritud eraldi hoiakuid mõjutavaid tegureid kvalifitseeritud ja mittekvalifitseeritud immigrantide suhtes. Varasemate teoreetiliste ja empiiriliste uuringute raames on leitud, et peamiselt suurendavad negatiivseid hoiakuid immigrantide suhtes tegurid, mis suurendavad tõenäosust, et immigrantide tööturule sisenemine ohustab inimese palgataset või

töökohta. Olulisemaks teguriks on sealjuures haridustase, mis suures osas kirjeldab ka inimese enda oskustaset.

Kuigi varasemas kirjanduses on välja toodud ka riigi ja regiooni taseme tegureid, mis võivad hoiakuid immigrantide suhtes mõjutada, nagu töötusemäär, ebavõrdsuse ja kuritegevuse tase, riigi rikkus jmt, siis käesolevas magistritöös keskendutakse indiviidi taseme majanduslikele teguritele. Majanduslike tegurite all mõistetakse antud töös tegureid, mis kirjeldavad inimese positsiooni ja konkurentsivõimelisust tööturul. Nendeks teguriteks on: inimese haridus- ja sissetulekutase, sotsiaalmajanduslik staatus, ametiühingusse kuuluvus ning töösuhe, ehk kas inimene on tööandja või töövõtja.

Töös kasutatavad andmed immigratsiooni hoiakute ja neid mõjutavate tegurite kohta on võetud Euroopa Sotsiaaluuringu (ing k. *European Social Survey*) andmebaasist, mis on ka varasemates uuringutes laialt kasutatud andmebaas uurimaks inimeste hoiakuid ja suhtumist erinevate teemade, sealhulgas immigratsiooni, suhtes. Antud töös kasutatakse Euroopa Sotsiaaluuringu seitsmenda vooru andmeid, mis viidi läbi 2014. aastal.

Hindamaks erinevate tegurite mõju hoiakutele erineva oskustasemega immigrantide suhtes, kasutatakse *probit* mudelit, mis on üsna laialt kasutatud meetod sarnaste uuringute puhul. Kuna aga Euroopa riikide vahel on üsna suured erinevused immigratsiooni hoiakute suhtes, siis viiakse esmalt läbi klasteranalüüs, et jaotada omavahel kõige sarnasemad riigid klastritesse. Seejärel hinnatakse *probit* mudeleid eraldi iga klasteri lõikes, et uurida täpsemalt, kuidas erineb tegurite mõju erineva immigratsiooni suhtumisega riikide vahel. Kõik arvutused on viidud läbi programmiga RStudio.

Töö on jaotatud kolme suuremasse peatükki. Esimeses, teoreetilise osa peatükis tehakse esmalt ülevaade varasemas kirjanduses välja toodud immigratsiooni positiivsetest ja negatiivsetest efektidest majandusele, eelkõige tööturule, ning seejärel immigratsiooni hoiakute võimalikest mõjudest majandusele. Kolmandas teooria osa alapeatükis käsitletakse erinevaid teoreetilisi lähenemisi, mille abil on varasemalt selgitatud hoiakute tekkimist immigrantide suhtes. Viimases alapeatükis antakse ülevaade erinevatest indiviidi taseme teguritest, mis on osutunud varasemates empiirilistes uuringutes oluliseks immigratsiooni hoiakute tekkimise selgitamisel.

Teises, empiirilise osa peatükis kirjeldatakse esmalt töös kasutatavaid andmeid ning valimit. Seejärel antakse kirjeldava statistika osas ülevaade erinevustest Euroopa riikide vahel suhtumisel erineva oskustasemega immigrantidesse ning analüüsitakse ka teisi töös kasutatavaid näitajaid. Viimaks kirjeldatakse ka empiirilises analüüsis kasutatavat meetodikat. Viimases peatükis tehakse ülevaade *probit* mudelitega hinnatud koefitsientidest ning mudelite marginaalsetest efektidest erinevate klastrite ning erineva oskustasemega immigrantide lõikes. Lõpetuseks analüüsitakse saadud tulemusi ning tehakse järeldusi.

Autor soovib tänada töö juhendajat asjalike nõuannete ja ideede eest, mis aitasid töö valmimisele oluliselt kaasa.

# **1. IMMIGRATSIOONI MÕJUST JA HOIAKUTEST IMMIGRANTIDE SUHTES VARASEMAS KIRJANDUSES**

Riikidevaheline ränne on viimaste aastasade jooksul oluliselt suurenenud. Seda, kui lihtne on migrantidel teise riiki elama asuda ning tööturule sulanduda, mõjutavad aga mitmed faktorid, sealjuures ka sihtriigi elanike suhtumine ja avatus teistest riikidest pärit inimeste suhtes. Järgnevas teoreetilise osa peatükis antakse ülevaade varasemas kirjanduses väljatoodud aspektidest, miks võivad taolised, enamasti negatiivsed, hoiakud immigrantide suhtes tekkida. Kuna aga inimeste hoiakutest tulenevalt keskendutakse enamasti rohkem immigratsiooni negatiivsetele kui positiivsetele mõjudele, siis esmalt analüüsitakse, millised võivad olla sisserände reaalsed efektid sihtriigi majandusele, eelkõige tööturule, ning kuidas mõjutavad hoiakud immigrantide tööturule sulandumist.

## **1.1. Immigratsiooni mõjust sihtriigi majandusele**

Arvamusi selle kohta, kuidas immigratsioon riigi majandusele mõju avaldab, on väga vastandlikke. Ühelt poolt arvatakse, et immigrantid võtavad ära töökohad kohalike elanikele ning on koormaks maksumaksjatele, teiselt poolt aga, et immigratsioon on vajalik, et vähendada tööjõupuudust ja suurendada majanduskasvu. Immigratsiooni positiivne või negatiivne mõju oleneb suuresti sellest, kes riiki sisse rändavad. Sihtriigid eelistavad enamasti sisserändajaid, kes on kõrgelt kvalifitseeritud, kõrgema sissetulekuga ning kes väiksema tõenäosusega vajaksid sotsiaaltoetusi ja muud riiklikku abi. Immigrantid, kellel ei ole oskusi, mida tööandjad vajavad, ning kes ei suuda tööturul kohaneda, suurendavad enamasti riiklike kulutusi ning süvendavad veelgi palgalõhet kohalike ja sisserändajate vahel. (Borjas 1994)

Immigratsiooni mõju sihtriigi majandusele on väga mitmekülgne. On leitud, et olulist mõju riigieelarvele avaldab sotsiaaltoetuste ja muu sotsiaalabi kasutamine immigrantide poolt. Kuna immigrantide võimalused tööd leida on tihti väiksemad kui kohaliku elanikkonna puhul, siis sõltuvad nad suurema tõenäosusega erinevatest sotsiaalabiprogrammidest sihtriigis, mis on tihti ka heldemad kui nende päritoluriigis. (Kerr, Kerr 2011) Lisaks tuleneb immigratsiooni negatiivne



mõju fiskaalsüsteemile suurelt jaolt ka sellest, et immigrantide panus riigi maksutuludesse on võrreldes kohalike elanikega väiksem (International ... 2013).

Immigratsiooni mõju majandusele ei ole aga alati nii otsene, seda võib näha ka näiteks hinnatasemetes. Immigratsiooni suurenemist seostatakse enamasti hinna langusega, seda eriti madala kvalifikatsiooniga immigrantide puhul, kuna tööjõu pakkumise suurenemine alandab palku ning selle tulemusena ka toodete või teenuste hinda. Cortes (2008) näiteks on leidnud, et madala kvalifikatsiooniga immigrantide osakaalu suurenemine 10% võrra, vähendaks nende teenuste hinda, kus kasutatakse immigrantide tööjõudu, 2% võrra. Lach (2007) on aga välja toonud, et hindade langus ei tulene ainult palkade langusest, vaid pigem sellest, et saabunud immigrantide hinnaelastsused on tihti suuremad kohalike omast. See tähendab, et kui ettevõtjad hindu alandavad, suureneb nõudlus rohkem võrreldes olukorraga, kui immigratsiooni ei oleks. Seetõttu, kui immigratsioon on piisavalt suur, ei ole ettevõtjatel kasulik hindu tõsta.

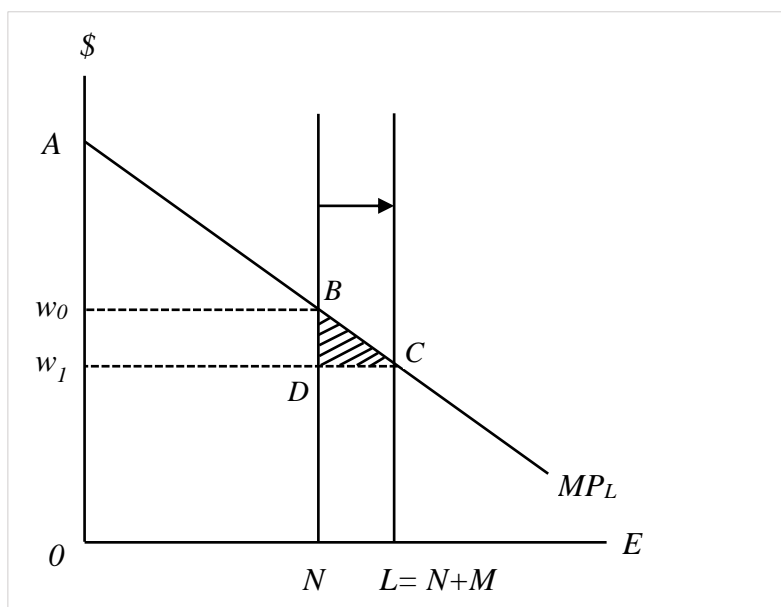
Sarnane mõju hindadele esineb ka kinnisvaraturul. Sá (2011) on leidnud, et immigratsiooni negatiivne efekt kinnisvarahindadele ilmneb eelkõige piirkondades, kus madala kvalifikatsiooni ja haridusega immigrantide osakaal on suurim. Keskmiselt viiks sel juhul immigrantide osakaalu suurenemine 1% võrra 1,6%-lise hinnalanguseni kinnisvaraturul. Piirkondades, kus madala haridustasemega immigrantide osakaal on väike, ei avalda immigratsiooni suurenemine kinnisvarahindadele olulist mõju.

Kuid ilmselt kõige enam nähakse sihtriigi elanike seas immigratsiooni mõju tööturule, seda nii palkadele kui ka üldisemalt tööhõivele. Arenenud riikidele on väheneva sündimuse ning vananeva rahvastiku tõttu riiki sisseränne majanduse seisukohalt oluline, et ei tekiks tööjõupuudust ning ei väheneks riiki tehtavad investeeringud ja majanduskasv. Näiteks Euroopa Komisjoni prognooside kohaselt suureneb aastaks 2070 vanadussõltuvuse määr, mis näitab üle 65-aastaste elanike arvu suhet tööealise elanikkonda, Euroopa Liidu riikides 25,4%. Kuna aga rändesaldo prognooside kohaselt väheneb, siis kokkuvõttes väheneb ka tööjõu hulk 2070. aastaks 9,6%. (The 2018 Ageing ... 2017)

Immigratsiooni mõju kohalikule tööjõule sõltub aga eelkõige kahest faktorist: esiteks, kui suurel määral on võimalik asendada kohalikku tööjõudu sisserännanud tööjõuga, ning teiseks, kui palju suureneb nõudlus kohaliku tööjõu järele, kui palgad tänu immigratsioonile vähenevad. On leitud,

et enamasti nõudlus kohaliku tööjõu järele suureneb rohkem kui suureneb kohaliku tööjõu asendamine immigrandidega. (Wagner, Özden 2014)

Borjas (1995) on välja toonud immigratsiooni positiivsed efektid tööturule ning riigi tuludele. Need on illustreerivalt toodud ka joonisel 1. Enne immigratsiooni koosneb kogu tööjõud kohalikust tööjõust  $N$  ning tööjõu hind on  $w_0$ . Eeldades, et kapitali pakkumine on mitteelastne, on majanduse kogutoodang määratud tööjõu piirtoodangu ( $MP_L$ ) joone aluse alaga. Järelikult on kohalikele elanikele osaks saav rahvatulu määratud trapetsiga  $ABNO$ . Immigratsiooni suurenemisel tööjõud suureneb  $M$  immigrandi võrra ja palgatase langeb  $w_1$  - ni. Samas suureneb rahvatulu trapetsi  $BCLN$ -i võrra, millest osa saavad küll töötasuna endale immigrandid, kuid osa (kolmnurk  $BCD$ ) on immigratsioonist saadav lisatulu. Järelikult, kuigi enamasti nähakse immigratsiooni põhjustatud palkade languses majanduslikku kahju, siis tegelikult on just madalam palgatase see, mis viib immigratsioonist saadava lisatuluni.



Joonis 1. Immigratsioonist saadav lisatulu  
Allikas: Borjas (1995, 7)

Kuid mõju palkadele ja tööhõivele oleneb suurel määral ka sellest, milline on immigrandide oskuste tase ning ka kui kvalifitseeritud on sihtriigi tööjõud. Johnson (1980) on kirjeldanud immigratsiooni mõju vähem kvalifitseeritud kohalikule tööjõule lühikesel ja pikal perioodil, kasutades neoklassikalist tööjõu pakkumise ja nõudluse mudelit. Lühikesel perioodil on palgad fikseeritud ehk immigratsiooni (ootamatu) suurenemine ei mõjuta palgataset, küll aga kogu

tööhõivet. Immigratsiooni mõju madala kvalifikatsiooniga tööjõu tööhõivele oleneb lühikesel perioodil sellest, kas tööjõule on ülepakkumine või ülenõudlus. Kui turul on madala kvalifikatsiooniga tööjõu järele liigne nõudlus, siis vähendavad immigrandid lihtsalt tööjõupuudust ja vabu töökohti ning suurendavad kogu tööhõivet, vähendamata seejuures hõivet kohaliku tööjõu hulgas. Kui aga turul on ülepakkumine, siis need immigrandid, kes töö leiavad, vähendavad tööhõivet kohaliku elanikkonna hulgas.

Pikal perioodil, kui palkadel on aega kohaneda, on kolm võimalikku varianti, kuidas immigratsiooni suurenemine võib tööturule mõju avaldada. Esiteks, kui palgad saavad vabalt muutuda ning tasakaalupalk on määratud nõudlus- ja pakkumiskõvera lõikepunktis, siis immigratsiooni suurenemine vähendab madala kvalifikatsiooniga tööjõu palgataset, kuid ei muuda tööhõivet kohaliku tööjõu seas. Teiseks, kui palgad on siiski fikseeritud, näiteks ametiühingute poolt, siis immigratsiooni suurenemine ei suurenda nõudlust tööjõu järele, kuid vähendab hõivet kohaliku tööjõu hulgas. Töö kaotanud kohalike arv on seejuures võrdne töö leidnud immigrantide arvuga. Viimaseks variandiks on, et kohaliku tööjõu pakkumine on funktsioon reaalpalgast, mis tähendab, et kui immigratsioon suureneb ja palgad vähenevad, siis väheneb ka tööhõive kohalike hulgas, kuid samas vähem kui fikseeritud palkadega mudelis. (*Ibid.*)

Dustmann *et al.* (2008) on toonud välja, et immigratsioon mõjutab palgataset ning tööhõivet vaid siis, kui immigrantide oskustasemete struktuur erineb oluliselt kohaliku tööjõu omast. Sellisel juhul muudab immigratsiooni suurenemine tööjõu pakkumist erinevate oskustasemete lõikes ning viib sihtriigi tööjõuturu tasakaalust välja. Näiteks kui kõik immigrandid oleksid madala kvalifikatsiooniga, siis suureneks madala kvalifikatsiooniga tööjõu pakkumine, mille tulemusena muutuksid palgad ja tööhõive nii madala kui ka kõrge oskustasemega tööjõu lõikes. Kui oskuste jaotus immigrantide hulgas on sarnane kohalikele tööjõule, siis viib immigratsiooni suurenemine lihtsalt üldise tootmise suurenemiseni, mõjutamata sealjuures palgataset ning tööhõivet kohalike hulgas.

Immigratsiooni mõju tööjõuturule on analüüsitud väga mitmete empiiriliste uuringutega, seda nii erinevate riikide, ajavahemike kui ka uurimisobjektide lõikes. Tabelis 1 on toodud näiteid erinevatest tuntuimatest uuringutest ja nende tulemustest. Kokkuvõtvalt võib öelda, et immigratsiooni mõju tööjõuturule on üsna marginaalne. Negatiivsed efektid palkadele ja tööhõivele esinevad eelkõige madalalt kvalifitseeritud tööjõu hulgas, kuid sedagi väga vähesel

määral. Immigratsiooni negatiivne mõju sissetulekute jaotusele on küll olemas, aga jällegi üsna väike.

Tabel 1. Immigratsiooni mõju tööjõuturule erinevates empiirilistes uuringutes

Autor	Uuritav riik või piirkond	Sõltuv muutuja	Tulemus
Addison ja Worswick (2002)	Austraalia	kohaliku tööjõu palgatase	statistiliselt oluline mõju palkadele puudub
Altonji ja Card (1991)	USA	madalalt kvalifitseeritud tööjõu palgatase ja tööhõive	immigrantide osakaalu suurenemine 1% võrra vähendaks palgataset vastavalt kasutatud metoodikale 0,3 – 1,2%; mõju tööhõivele puudub
Angrist ja Kugler (2003)	Lääne-Euroopa	töehõive kohaliku tööjõu hulgas	immigrantide osakaalu suurenemine 10% võrra vähendaks kohalikku töehõivet vastavalt riigile 0,2 – 0,7%
Card (2005)	USA	madalalt kvalifitseeritud tööjõu palgatase ja töehõive	mõju palgatasemele puudub; väike negatiivne mõju töehõivele
Dustmann <i>et al.</i> (2005)	Ühendkuningriik	töehõive, töötus, tööjõus osalemise määr ja palgatase kohaliku tööjõu hulgas	statistiliselt oluline mõju kohalikule tööjõule puudub
Khor ja Winegarden (1993)	USA	kohalike majapidamiste sissetulekute jaotus	immigratsioon võib tekitada ebavõrdsust, kuid seda vähesel määral
Orrenius ja Zavodny (2007)	USA	kohaliku madalalt ja kõrgelt kvalifitseeritud tööjõu palgatase	väike negatiivne mõju madalalt kvalifitseeritud tööjõu palgatasemele; kõrgelt kvalifitseeritud tööjõu puhul mõju puudub

Allikas: autori koostatud viidatud allikate põhjal

Varasemate teoreetiliste ja empiiriliste uuringute põhjal võib kokkuvõtvalt öelda, et immigratsiooni mõju sihtriigi tööturule oleneb suures osas sellest, kes riiki sisse rändavad, ning sellest, milline on riigi enda tööjõu oskustase. Kuigi kõige positiivsem mõju majandusele on enamasti kõrgelt haritud immigrantidel, siis ka madala kvalifikatsiooniga immigrantide sissetulek ei too kaasa nii suuri negatiivseid efekte palgatasemetele ja töehõivele nagu tihti arvatakse.

## 1.2. Immigratsiooni hoiakute roll majanduses

Eelnevast alapeatükist nähtus, et immigratsioonil on majandusele, vastupidiselt laialt levinud arvamusele, pigem positiivne mõju. Samas takistavad sissetulekut ja immigrantide ühiskonda ja tööturule sulandumist mitmed tegurid. Üks olulisim roll sealjuures on inimeste hoiakutel.

Hoiakute mõistet on kirjanduses defineeritud väga erinevalt. Kuid laiemalt võib hoiakut mõista kui psühholoogilist tendentsi, mille tõttu kaldub inimene hindama mingi objekti (näiteks isiku, sündmuse või nähtuse) olemust teatud määral soosival või mittesoosival viisil (Chaiken ja Eagly 1993, 1).

Negatiivsed hoiakud võivad üsna otseselt immigratsiooni piirata. Demokraatlikus ühiskonnas peegeldavad valitsuse poliitikad suures osas valijate eelistusi (Rodrik 1995), seda ka immigratsioonipoliitika puhul. Facchini ja Mayda (2008) testisid mediaanvalija teooria paikapidavust immigratsioonipoliitika kontekstis ning leidsid, et valijate eelistused immigratsiooni osas on seotud riigi immigratsiooni tasemega. Riikides, kus mediaanvalija on immigratsiooni vastu, on ka immigratsioonipoliitika vähem avatud. Siit võib järeldada, et poliitikud võtavad immigratsioonipoliitika kujundamisel elanike hoiakuid immigrantide suhtes arvesse.

Kuid ka immigrandid ise rändavad pigem riikidesse, kus hoiakud nende suhtes on positiivsemad. Gorinas ja Pytliková (2017) näiteks hindasid, kas sihtriigi elanike suhtumine immigrantidesse mõjutab immigrantide arvu riigis, ning leidsid, et negatiivsete hoiakute suurenemine vähendab sisserändajate arvu, isegi kui mitte arvestada negatiivsete hoiakute mõju immigratsioonipoliitikale. Mõju on eriti nähtav populaarsemates sihtriikides ning immigrantide puhul, kes on pärit Euroopast. Ühe põhjusena toovad autorid välja, et immigrandid näevad võimalikus diskrimineerimises kohalike hulgas barjääri sihtriiki integreerumisel.

Kuid lisaks immigratsiooni piiramisele takistavad negatiivsed hoiakud ka immigrantide rakendamist tööturul ning vähendavad nende palgataset. Negatiivne suhtumine tööandjate ja teiste töötajate poolt viib sageli diskrimineerimiseni ja piirab immigrantide võimalusi tööturul (Wanner 1998). Constant *et al.* (2009) on leidnud, et negatiivsetest hoiakutest tulenev diskrimineerimine on suurimaks barjääriks immigrantide tööturule sisenemisel. Euroopas on paljude etniliste vähemuste seas risk tööturult kõrvale jääda suur. Üldine ühiskonna suhtumine immigrantidesse on negatiivne ning kuigi ettevõtjate kasu immigratsioonist oleks suur, on ka nende hoiakud võrdlemisi negatiivsed. On leitud, et kui tööandjatel on valida kohaliku ning sisserännanud tööjõu vahel, siis eelistatakse selgelt kohaliku tööjõudu (näiteks Oreopoulos 2011; Carlsson ja Rooth 2007).

Märgatav on ka negatiivsete hoiakute mõju immigrantide palgatasetele. Larsen ja Waisman (2008), kes uurisid negatiivsete hoiakute mõju immigrantide heaolule Rootsi põhjal, leidsid, et isegi kõrge kvalifikatsiooniga immigrantide palgatase on madalam, kui nad elavad piirkonnas, kus

suhtumine immigranditesse on negatiivne. Sealjuures on arenguriikidest pärit immigrandide palgatase 17% madalam kui arenenud riikidest pärit immigrandidel. Kui negatiivseid hoiakuid ei eksisteeriks, siis väheneks nende palgavahe 12%.

Kuna negatiivsed hoiakud sihtriigi elanike hulgas piiravad immigratsiooni ja takistavad immigrandide tööturule sisenemist, siis kannatab sellest ka sihtriigi majandus. Kuna immigrandide palgatase on tihti madalam kohaliku tööjõu omast, siis peaks neoklassikalise majandusteooria kohaselt tööandjad eelistama immigrandide tööjõudu kohalikule, kuna see vähendab kulusid ning suurendab seega kasumit. Sellest tulenevalt jäävad tööandjad, kes immigrante diskrimineerivad, ilma suuremast kasumist. (Wanner 1998) Lisaks, nagu esimeses alapeatükis mainitud, siis on immigratsioon arenenud riikide jaoks oluline tööjõupuuduse leevendamiseks. Kui aga sihtriigis valitsevad hoiakud immigrandide suhtes on negatiivsed ning immigratsioonipoliitika immigratsiooni piirav, siis võib tööjõupuuduse probleem veelgi süveneda.

### **1.3. Hoiakuid immigrandide suhtes selgitavad varasemad teoreetilised lähenemised**

Negatiivsete või positiivsete hoiakute tekkimist immigrandide suhtes on püütud selgitada mitmete teooriate abil. Üheks neist on teooria, mis peab negatiivsete hoiakute tekkimise põhjuseks seda, et kohalikud elanikud ning immigrandid kuuluvad erinevatesse n-õ gruppidesse ning kohalike elanike grupp tunneb end immigrandidega konkureerivana. Selleks on realistlik grupi konflikti teooria. Realistliku grupi konflikti teooria kohaselt tulenevad eelarvamused ja diskrimineerimine sellest, et erinevad grupid võistlevad omavahel ressurside pärast. Grupid eeldavad, et tegu on null-summa konkurentsiga, ehk kui ühe grupi ressursid suurenevad, siis seda teise grupi arvelt. Sellest tulenevalt tunneb üks grupp ennast teise grupi poolt ohustatuna. See omakorda põhjustabki negatiivsete stereotüüpide teket, suuremat grupisisest ühtekuuluvustunnet ja diskrimineerimist. (Pratto, Sidanius 1999)

Grupi konflikti teooria põhjal võib seega järeldada, et kõige negatiivsemalt on immigrandide suhtes meelestatud need, kelle ressursid on kõige väiksemad. Inimesed, kes on oma tuleviku suhtes kõige ebakindlamad, kipuvad enda olukorras süüdistama immigrante ning pooldama piiravat immigratsioonipoliitikat (Citrin *et al.* 1997). Inimese ressurside hulk tuleneb aga tema sissetulekust, oskustasemest ja tegevusalast, mistõttu on kohalike ja immigrandide vahelist konkurentsi tunda eelkõige tööturul.

On leitud, et negatiivsete hoiakute tekkimist immigrantide suhtes saab suures osas selgitada majandusliku konkurentsi põhjal. Mida suuremat konkurentsi pakuvad immigrantid kohalikele elanikele tööturul, seda negatiivsemalt immigrantidesse suhtutakse. Nagu selgus esimesest alapeatükist, siis immigratsiooni mõju kohalike tööhõivele ja palgatasemetele on üsna väike, samas on immigratsioonist enim mõjutatud need, kellel on immigrantidega sarnane oskustase. Kuna enamasti on immigrantid sihtriigis hõivatud aladel, mis nõuavad madalamat oskustaset, siis tunneb suurimat immigratsioonist tulenevat ohtu sihtriigi madalama oskustasemega töötajad, kes kardab enda töökohast ilma jääda. Lisaks võib tekkida ka näiline konkurents, kui immigrantid tegelikult kohaliku töötajate tööhõivele ja palgatasemele ohtu ei kujuta, kuid kohalikud tunnevad end siiski immigrantidega konkureerivana. (Rustenbach 2010) Nii näiline kui ka tegelik konkurents võivad seega negatiivseid hoiakuid süvendada.

Inimese oskustaset kirjeldab suures osas tema haridustase, mistõttu on inimkapitali teooria põhjal haridus tähtsaimaks hoiakuid mõjutavaks teguriks. Mida kõrgem on inimese haridustase, seda positiivsemalt ta immigratsiooni suhtub. Seda mõju võib põhjendada kahest aspektist. Esiteks tähendab kõrgem haridustase ka kõrgemat oskustaset, mistõttu ei pea inimene immigrantidega tööturul nii tihedalt konkureerima kui madala kvalifikatsiooniga töötajad. Teiseks, mida suurem on madala kvalifikatsiooniga immigrantide osakaal, seda kõrgemad on enamasti kõrge oskustasemega töötajate palgad. Samas ei tulene hariduse positiivne mõju ainult majanduslikest teguritest, kuna lisaks tööturuga seotud faktoritele on kõrgema haridusega inimesed ka üldiselt vähem rassistlikud ning tähtsustavad rohkem kultuurilist mitmekesisust. (*Ibid.*)

Kuid on leitud, et lisaks majanduslikele aspektidele kujundavad inimeste hoiakuid immigrantide suhtes ka mitmed mittemajanduslikud tegurid. Näiteks on Rustenbach (2010) leidnud, et hoiakute tekkimist saab selgitada kultuurilise marginaalsusteooria ning kontaktiteooria abil. Marginaalsusteooria kohaselt suhestub inimene immigrantidega paremini ning seeläbi ka suhtub neisse paremini, kui ta tunneb end samamoodi rõhutuna või elab läbi sarnaseid katsumusi. Lisaks, kuna enamikes riikides suhtutakse paremini kõrgema oskustaseme ning kõrgema palgaga inimestesse kui vaesemasse elanikkonda, siis peaks immigrantidega paremini suhestuma ka vaesemad inimesed ning töötud. (Fetzer 2010)

Kontaktiteooria kohaselt aga vähenevad negatiivsed hoiakud immigrantide suhtes siis, kui immigrantidega tihemini läbi käia. Kontaktiteooria hüpotees ütleb, et tihe ja positiivne kontakt inimestega, kes kuuluvad mingisse välisesse gruppi, viib nende suhtes tehtavate negatiivsete

hinnangute vähenemiseni ning seeläbi vähenevad eelarvamused ka kogu grupi suhtes (Hewstone, Voci 2003). Kontaktiteooriaga on tihedalt seotud ka sotsiaalse võrgustiku teooria, mille kohaselt mõjutavad inimeste hoiakuid ka grupisisesed liikmed. See tähendab, et isegi, kui inimese enda tutvuskonnas ei ole immigrante, siis võivad positiivseid hoiakuid immigrantide suhtes tekitada ka teised grupiliikmed ja nende käest saadav informatsioon. (Berg 2015)

Peale eelpool mainitud teooriate võib hoiakute erisusi immigrantide suhtes selgitada ka poliitilise kuuluvuse ja sotsiaalse seotuse põhjal. Poliitiline kuuluvus võib tähendada nii poliitikas osalemist kui ka asetsemist vasak-parem skaalal ning sellel võib olla hoiakutele erinevaid efekte. Ühelt poolt näitab poliitiline aktiivsus suuremat ühiskonda kaasatust ning enamasti ka kõrgemat haridustaset, mis vähendavad negatiivseid hoiakuid immigrantide suhtes. Samas aga seostatakse parempoolseid poliitilisi vaateid hoopis immigratsiooni vastasusega. (Rustenbach 2010)

Sotsiaalset seotust näitab usaldus teiste inimeste vastu ning see, kas inimene elab koos perega. Inimesed, kelle usaldus teiste vastu on madal, süüdistavad immigrante rohkem erinevates sotsiaalsetes probleemides, nagu kõrge kuritegevuse tase või töötus, ning muudes probleemides, ilma et neil oleks ise immigrantidega negatiivseid kogemusi olnud. Seetõttu on nad ka avatuma immigratsioonipoliitika vastu. Inimesed, kellel on lapsed ja pere, pooldavad samuti immigratsiooni vähem, kuna nende jaoks on oluline säilitada laste jaoks majanduslikku ja kultuurilist stabiilsust. Samas aga, kui inimese enda perekonnast on keegi immigrant, siis pooldatakse avatumat immigratsioonipoliitikat rohkem. (Rustenbach 2010, Brown *et al.* 2001)

Kokkuvõttes võib eelnevalt välja toodud teoreetiliste käsitlete põhjal öelda, et oluliseks immigratsiooni hoiakuid kujundavaks teguriks on majanduslik konkurents kohalike ja immigrantide vahel, mis tuleneb sarnastest sissetuleku- ja oskustasemetest. Järgnevas peatükis tehakse ülevaade varasematest empiirilistest uuringutest, mis on analüüsinud nende ja teiste majanduslike tegurite mõju hoiakutele immigrantide suhtes.

#### **1.4. Varasemate empiiriliste uuringute tulemused**

Tabelis 2 on toodud mõningad näited varasemate empiiriliste uuringute tulemustest, kuhu on kaasatud erinevaid individuaalseid majanduslikke tegureid. Tabeli põhjal võib öelda, et kõige enam on analüüsid kasutatud tegureid nagu haridus- või oskustase, tööalane staatus ja sissetulek, mis kirjeldavad seda, kui suurt konkurentsi pakuvad immigrandid kohalikele tööturul.



Tabel 2. Varasemad empiirilised uuringud, mis käsitlevad immigratsiooni hoiakuid mõjutavaid individuaalseid majanduslikke tegureid

Autor	Uurimismeetod	Sõltuv muutuja	Analüüsi kaasatud majanduslikud muutujad	Tulemus
Bridges ja Mateut (2014)	<i>probit</i> meetod pseudo paneel-andmetega	suhtumine erinevast ning samast rassist immigrantidesse	sissetulek, tööalane staatus, haridustase	hoiakuid mõjutavad positiivselt kõrgem sissetulek ning negatiivselt konkurents tööturul; mõju eri rasside puhul erinev
Card <i>et al.</i> (2005)	immigratsiooni hoiakuid puudutavate küsimuste vastuste võrdlus erinevate tegurite lõikes	vaated immigratsioonile (liberaalsed või mitte)	haridustase, tööalane staatus	kõige avatumad immigratsiooni suhtes on kõrgema haridusega inimesed; tööalaste staatuste lõikes on kõige rohkem immigratsiooni vastu töötud
d'Hombres ja Nunziata (2016)	tavaline vähimruutude ( <i>OLS</i> ) ja <i>probit</i> meetod	suhtumine erinevast ning samast rassist immigrantidesse	hariduses oldud aastad	üks lisanduv hariduses osalemise aasta suurendab immigratsiooni pooldamise tõenäosust 6 – 11%
Dustmann ja Preston (2006)	järjestatud <i>probit</i> meetod ( <i>ordered probit</i> )	arvamus immigratsiooni mõjude kohta tööturule, üldisele heaolule ja efektiivsusele	tööalane staatus, haridustase	kõige positiivsemad hoiakud on töötavatel või õppivatel inimestel ning nendel, kellel on kõrgem haridus
Facchini ja Mayda (2009)	<i>probit</i> meetod	avatus immigratsiooni suhtes	sissetulek, hariduses oldud aastad, ametiühingusse kuuluvus	kõrge oskustasemega inimesed on avatumad, kui riigi üldine tööjõu oskustase on kõrgem immigrantide omast
Hainmueller <i>et al.</i> (2015)	järjestatud <i>probit</i> meetod ( <i>ordered probit</i> )	hoiakud kõrgelt ja madalalt kvalifitseeritud immigrantide suhtes	oskustase, elukutse	erineva oskustaseme ja elukutsega töötajad eelistavad enam-vähem sama võrra rohkem kõrgelt kui madalalt kvalifitseeritud immigrante
Mayda (2006)	tavaline vähimruutude ( <i>OLS</i> ) ja järjestatud <i>probit</i> meetod ( <i>ordered probit</i> )	avatus immigratsiooni suhtes	oskustase, elukutse, hariduses oldud aastad, sissetulek	kõrgema oskustasemega inimesed on immigratsiooni suhtes avatumad, kuid mõju on ka inimese elukutsest
Scheve ja Slaughter (2001)	järjestatud <i>probit</i> meetod ( <i>ordered probit</i> )	avatus immigratsiooni suhtes	elukutse, sissetulek, hariduses oldud aastad	kõrgema oskustasemega (mõõdetuna eraldi elukutse, haridustaseme ja sissetuleku põhjal) inimesed on immigratsiooni suhtes rohkem avatud

Allikas: autori koostatud viidatud allikate põhjal

Mitmete empiiriliste uuringute põhjal on leidnud kinnitust majandusliku konkurentsi ja inimkapitali teooria alusel tehtud järeldus, et üks olulisemaid tegureid, mis suhtumist

immigrantidesse võib mõjutada, on inimese oskustase, mida enamasti mõõdetakse haridustaseme põhjal. Mitmed autorid on leidnud, et mida kõrgem on inimese haridustase, seda vähem vastu ta immigratsioonile on. Dustmann ja Preston (2006), kes uurisid inimeste arvamusi immigratsiooni kasu või kahju kohta majandusele, leidsid, et madalama haridustasemega inimesed näevad immigratsioonist suuremat negatiivset efekti palkadele, tööhõivele, sissetulekute jaotusele, maksudele ning sotsiaalkulutustele kui kõrgemalt haritud elanikud.

D'Hombres ja Nunziata (2016) on välja toonud, et põhjused, miks haridustase inimeste suhtumist immigrantidesse mõjutab, võib jaotada kaheks: majanduslikeks ja mittemajanduslikeks. Majandusliku poole pealt kardetakse suuremat konkurentsi tööturul nende immigrantide poolt, kelle haridus- ja sellest tulenevalt oskustase on sarnane nende enda haridustasemega. Lisaks puutuvad kõrgema haridustaseme ja seetõttu kõrgema sissetulekuga kohalikud elanikud immigrantidega rohkem kokku kui madalama haridustasemega elanikud, kes elavad suurema tõenäosusega maakohtades, kus immigrantide osakaal on väiksem võrreldes linnadega. Teiselt poolt saavad kõrgemalt haritud inimesed enamasti ka rohkem aru immigratsiooni positiivsetest efektidest, on sallivamad teiste kultuuride suhtes ning ei ole nii vastuvõtlikud meedia mõjutustele.

Hainmueller *et al.* (2015), kes analüüsisid USA näitel, kuidas konkurents tööturul mõjutab hoiakuid immigrantide suhtes, ei leidnud aga tõendust selle kohta, et inimeste hoiakud immigrantide suhtes on negatiivsed siis, kui immigrantide oskustase on neile sarnane. Küll aga märkisid nad, et nii madala kui ka kõrge kvalifikatsiooniga kohalikud elanikud eelistavad enam-vähem sama võrra rohkem kõrge oskustasemega immigrante võrreldes madala kvalifikatsiooniga immigrantidega.

Peale hariduse on kirjanduses oskustaset mõõdetud ka inimese elukutse põhjal. Näiteks Mayda (2006) leidis, et inimesed, kes töötavad aladel, mis nõuavad kõrgemat oskustaset, on immigratsiooni suhtes positiivsemalt meelestatud. Samas inimesed, kes töötavad aladel, kus enamasti on immigrantide osakaal võrreldes kohaliku tööjõuga suur, on jällegi negatiivsemalt meelestatud. Facchini ja Mayda (2009) on veel lisaks leidnud, et inimese oskustaseme mõju hoiakutele sõltub ka üldisest oskustasemest riigis. Hoiakud immigrantide suhtes on kõrgeimad riikides, kus üldine kohalike elanike oskustase on võrreldes immigrantidega kõrgem.

Oskustasemega on seotud ka inimese sissetulekutase. On leitud, et mida kõrgem on sissetulekutase, seda positiivsemad on hoiakud immigrantide suhtes. Kõrgema sissetuleku

positiivne efekt tuleneb aga suures osas sellest, et mida kõrgem on sissetulekutase, seda kõrgem on enamasti ka inimese haridustase. Bridges ja Mateut (2014) on välja toonud, et sissetuleku mõju on suurem hoiakutele teisest rassist immigrantide suhtes ning mõjutab vähem suhtumist samast rassist immigrantidesse. Lisaks on sissetuleku mõju seda suurem, mida väiksema oskustasemega immigrantid on (Facchini ja Mayda 2009).

Vastupidiselt marginaalsusteooriale, mille kohaselt peaks immigrantidesse avatumalt suhtuma töötud, kes peaks oskama nendega paremini suhestuda, on varasemates uuringutes leitud pigem, et kõige positiivsemalt suhtuvad immigrantidesse need inimesed, kes töötavad või õpivad. Sellise tulemuseni on oma töös jõudnud näiteks Dustmann ja Preston (2006), kes tõid välja, et õppivad või töötavad inimesed näevad immigratsioonist väiksemat kahju tööturule ja heaolutasemele riigis kui töötud, pensionil olevad või mitteaktiivsed inimesed.

Kuigi enamikes uuringutes on keskendutud majanduslike tegurite uurimisele, on analüüsi kaasatud ka mittemajanduslike tegureid, nagu inimese vanus, poliitilised vaated või elukoht. Kontaktiteooria kohaselt on inimeste arvamus immigratsioonist suuresti mõjutatud ka sellest, kui palju nad teistest riikidest sisse rännanutega kokku puutuvad. Kuna enamasti on maapiirkondades immigrantide osakaal väiksem kui linnades, siis võib järeldada, et maal elavate inimeste hoiakud immigrantide suhtes on negatiivsemad võrreldes nendega, kelle elukoht on linnas. Sellisele tulemusele on oma töödes jõudnud näiteks Bridges ja Mateut (2014) ning Dustmann ja Preston (2006). Dustmann ja Preston (2001) on aga välja toonud, et seos immigrantide osakaalu ning immigratsiooni suhtumise vahel on ebaselge. Ühelt poolt võib suur immigrantide osakaal piirkonnas tekitada ohutunnet ning teravdada suhteid kohalike ja sisserännanute vahel. Teiselt poolt aga võib tihedam suhtlus ning kontaktid immigrantide seas hoopis vähendada konflikte ja kohalike eelarvamusi sisserändajate suhtes.

Kontakti- ja marginaalsusteooria põhjal peaks immigrantide suhtes avatumad olema ka inimesed, kes on ise immigrantid või kelle vanemad on immigrantid, kuna see suurendab tõenäosust teiste immigrantidega tihemini läbi käia ning oskust nendega suhestuda. Sellisele tulemusele on oma töös jõudnud näiteks Scheve ja Slaughter (2001) ning Card *et al.* (2005). Samas on Card *et al.* lisanud, et hoiakute vahe nende vahel, kes on riigis sündinud, ning kes ise kuuluvad vähemuste hulka ei ole väga oluline.

Mitmed autorid on analüüsinud ka poliitiliste vaadete või ideoloogiate mõju suhtumisele immigrantidesse ning üldiselt on leitud, et mida konservatiivsemad või parempoolsemad on inimese vaated, seda rohkem vastu ta immigratsioonile on (näiteks Scheve ja Slaughter 2001). Religiooni olulisust hoiakute kujunemisel on vaadeldud kahest aspektist: ühelt poolt, kui usklik inimene on, ning teiselt poolt, millisesse religiooni ta kuulub. Kuid tulemused ei ole olnud ühesed. Card *et al.* (2005) kohaselt on võrreldes teiste usunditega ja nendega, kes end usklikuks ei pea, kõige rohkem immigratsiooni vastu kristlased. Üsna vastupidisele tulemusele on jõudnud aga Bridges ja Mateut (2014), kes leidsid, et religioossuse ja immigratsiooni vastasuse vahel on hoopis negatiivne seos.

Uuritud on ka näiteks vanuse mõju immigratsiooni hoiakutele ning enamasti on leitud, et mida noorem on inimene, seda avatum ta immigratsiooni suhtes on. Dustmann ja Preston (2006) on veel välja toonud, et vanemad inimesed on võrreldes noorematega skeptilisemad immigratsiooni positiivsete mõjude suhtes ning näevad immigratsioonis suuremat ohtu vaesemale elanikkonnale. Ei ole selge, kas vanemate inimeste negatiivsemad vaated immigratsioonile tulenevad sellest, et vananedes hoiakud immigrantide suhtes muutuvad, või et näiteks mitukümmend aastat tagasi sündinud inimesed on terve elu olnud vähem liberaalsete vaadetega kui need, kes on sündinud hiljem (Card *et al.* 2005).

Kokkuvõtvalt võib öelda, et eelnevalt välja toodud ning teiste empiiriliste uuringute käigus on enim kinnitust leidnud majandusliku konkurentsi ja inimkapitali teooriad, mille põhjal on üheks olulisemaks hoiakute tekkimist selgitavaks teguriks haridus- ning üldiselt oskustase. Järgnevas empiirilises osas analüüsitakse, millised on Euroopa riikide elanike suhtumist immigrantidesse mõjutavad majanduslikud tegurid ning kas sealjuures on oluline ka immigrantide endi oskustase.

## 2. ANDMED JA METOODIKA

Nagu järeldus ka eelnevast teoreetilisest osast, siis on immigratsioonil oluline positiivne mõju riigi majandusele, seda eriti väheneva rahvastikuga Euroopa riikides. Samas on aga sihtriigi elanike negatiivsetel hoiakutel immigrantide riiki ja tööturule sisenemisele takistav efekt. Käesolevas empiirilises osas analüüsitaksegi Euroopa riikide põhjal, millistest teguritest on need hoiakud mõjutatud. *Probit* mudelitega hinnatakse erinevate individuaalsete majanduslike tegurite mõju suhtumisele erineva oskustasemega immigrantidesse. Esimeses peatükis tehakse aga esmalt ülevaade analüüsis kasutatavatest andmetest ning metoodikast.

### 2.1. Andmed

Käesolevas töös analüüsitakse andmeid, mis on saadud Euroopa Sotsiaaluuringu (ing. k *European Social Survey*) andmebaasist. Euroopa Sotsiaaluuring on küsitlus, millega uuritakse Euroopa riikide elanike tõekspidamisi, käitumismustreid ja suhtumist erinevatesse eluvaldkondadesse, sealhulgas immigratsiooni. Küsimustikud koosnevad kolmest osast: põhimoodulist, mida korratakse igal aastal, roteeruvast moodulist, millega uuritakse spetsiifilisemaid teemasid, ning lisaküsimustikust, mis sisaldab alusväärtuste skaalat ja eksperimentaalseid teste. Põhiküsimustikus keskendutakse teemadele nagu meediatarbimine, poliitika, usaldus institutsioonide vastu, immigratsioon, hirm kuritegevuse suhtes, tervis, religioon, heaolu, alusväärtused ja demograafia. Roteeruvate moodulite fookuses on olnud näiteks teemad nagu kodakondsus ja demokraatia, personaalne ja sotsiaalne heaolu, usaldus politsei ja kohtusüsteemi vastu jmt. Küsitlused viiakse läbi näost-näku intervjuudena. (About ... 2018)

Iga riigi valim valitakse juhuslikkuse alusel ning peab esindama kõiki 15-aastaseid ja vanemaid isikuid, kes riigis elavad. See tähendab, et kõigil 15-aastastel ja vanematel elanikel on võimalik valimisse sattuda. Selleks, et valim oleks piisavalt representatiivne ning et selle põhjal saaks teha järeldusi kogu elanikkonna kohta, on valimi mahu nõudeks suuremates riikides vähemalt 1500 vastajat ning väiksemates riikides (alla 2 miljoni elaniku) vähemalt 800 vastajat. (*Ibid.*) Seega võib öelda, et valimimaht on piisav selleks, et teha töös tehtavate analüüside põhjal üldistusi.

Euroopa Sotsiaaluuringu küsitlusi viiakse läbi iga kahe aasta järel ning praeguseks on toimunud kaheksa vooru. Käesolevas töös analüüsitakse uuringu seitsmenda vooru andmeid, mis pärinevad aastast 2014 ehk vahetult enne rändekriisi algust Euroopas, mis tähendab, et inimeste hoiakud ei ole kriisist mõjutatud. 2014. aasta voorus osales 37 623 vastajat 20-st Euroopa riigist. Andmed töös kasutatavate riikide ja vastajate arvu kohta antud riikides on toodud ka lisa 1. 2014. aasta vooru fookuses oli lisaks eelpool mainitud põhiteemadele ka suhtumine immigratsiooni, millele antud töös keskendutakse.

Inimeste hoiakuid erineva oskustasemega immigrantide suhtes hinnatakse järgnevate küsimuste põhjal, millest iga küsitluses osaleja on vastanud vaid ühele:

- Kui suurel määral peaks riik lubama sisse rännata vaestest Euroopa riikidest pärit madala kvalifikatsiooniga inimestel?
- Kui suurel määral peaks riik lubama sisse rännata vaestest mitte-Euroopa riikidest pärit madala kvalifikatsiooniga inimestel?
- Kui suurel määral peaks riik lubama sisse rännata vaestest Euroopa riikidest pärit kõrge kvalifikatsiooniga inimestel?
- Kui suurel määral peaks riik lubama sisse rännata vaestest mitte-Euroopa riikidest pärit kõrge kvalifikatsiooniga inimestel?

Kuna antud töö puhul ei analüüsita hoiakuid erineva päritoluga immigrantide suhtes, siis on omavahel koondatud esimese ja teise ning kolmanda ja neljanda küsimuse vastused.

*Probit* mudelite sõltuvateks muutujateks on antud küsimuste põhjal loodud diskreetsed tunnused, mis näitavad, kas vastaja soovib vastavate immigrantide sisserännet piirata (muutuja võrdne ühega) või mitte (muutuja võrdne nulliga). Sooviks sisserännet piirata on loetud seda, kui eelpool välja toodud küsimustele on vastatud „väga vähesel määral“ või „ei tohiks kedagi lasta sisse rännata“ (vastusevariandid 3 ja 4 lisa 2 välja toodud esimesele neljale küsimusele).

Näitajate valikul, mille mõju Euroopa riikide elanike hoiakutele erinevate immigrantide suhtes hinnatakse, on eeskujuga võetud teooria osas välja toodud eelnevast kirjandusest ning peamiselt Bridges'i ja Mateut (2014) artiklist. Valitud majanduslike näitajate alla kuuluvad: oskus- ehk haridustase, sotsiaalmajanduslik staatus, sissetulekutase ning kuulumine ametiühingusse. Teoreetilisest osas ilmnes, et töajõupuuduse tõttu on immigratsioon Euroopa riikidele oluline ning et töandjate hoiakutel on oluline roll immigrantide tööturule rakendamisel. Seetõttu on erinevalt varasematest töödest analüüsi kaasatud ka inimese töösuhet kirjeldav muutuja, mis näitab seda,

kas inimene on tööandja või töötab ta ise kellegi heaks, et hinnata, kas tööandjad on rohkem immigratsiooni suhtes avatud või mitte.

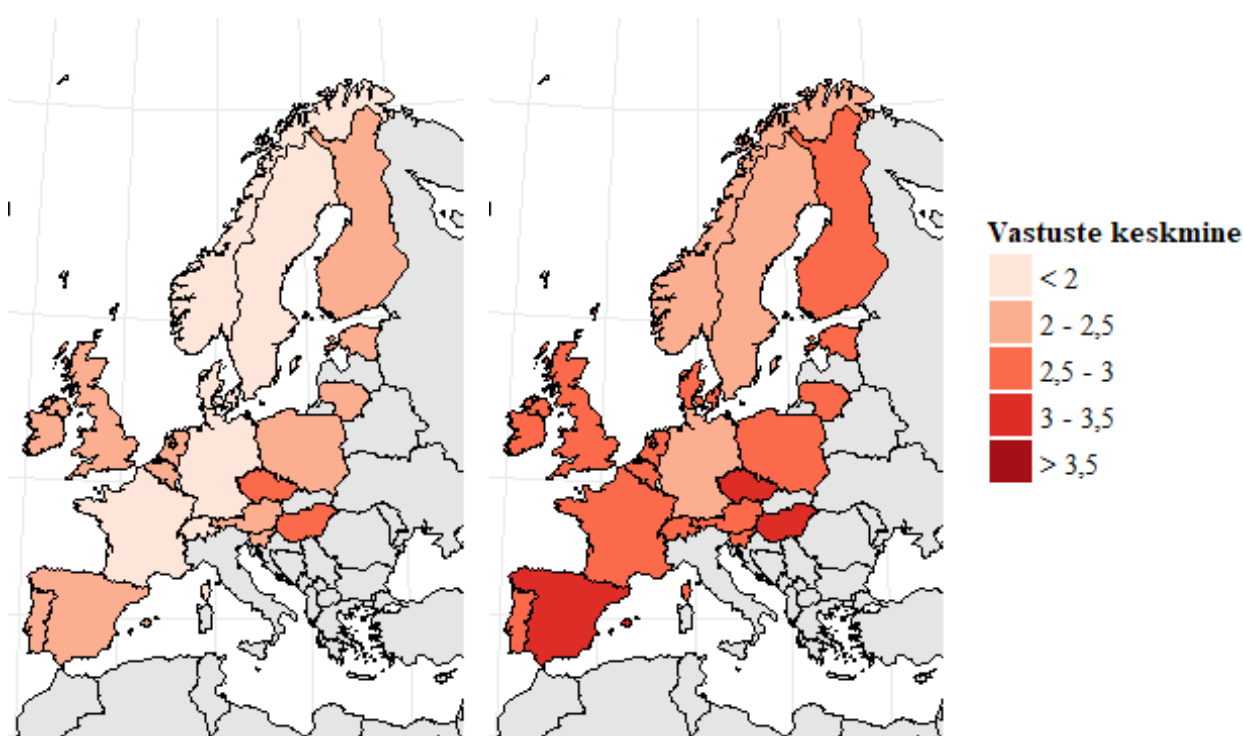
Et võrrelda, kas majanduslike tegurite mõju on võrreldes mittemajanduslikega olulisem, on sarnaselt varasemale kirjandusele analüüsi kaasatud kontrollmuutujatena ka mittemajanduslikud tegurid, nagu vastaja vanus, sugu, elukoht (kas linn või maakoht), kas vastaja on usklik või mitte, kas ta on sündinud antud riigis või mitte, leibkonna suurus ning poliitilised vaated. Konkreetseid küsimused ja vastusevariandid, mis on analüüsid kasutatavate näitajate aluseks, on toodud lisas 2.

Mudeli paremaks hindamiseks on andmeid ka veidi muudetud ning välja on võetud vaatlused, mille puhul vastaja ei ole ühele või mitmele küsimusele osanud vastata või on ta sellest loobunud. Töösuhet näitava muutuja puhul on tööandjaks loetud neid, kes töötavad enda ettevõttes või enda pereettevõttes. Haridustaseme näitaja on jaotatud neljaks tasemeks: alg-, põhi-, kesk- ja kõrgharidus ning sissetulekutaseme näitaja kolmeks: madal sissetulek, kuhu alla kuuluvad vastajad, kelle sissetulek jääb 1. – 3. detsiili juurde ning keskmine (4. – 7. detsiil) ja kõrge (8. – 10. detsiil) sissetulek. Sotsiaalmajanduslikku staatust kirjeldav näitaja on jaotatud viieks: vastaja kas õpib, töötab, on töötu, pensionil või on kodune, töövõimetuspensionil, ajateenistuses vmt (kategooria „muu“). Poliitilistelt vaadetelt parempoolseteks on loetud need, kes parempoolsuse skaalal andsid hinnanguks 6 – 10 punkti. Vastaja elukohaks on loetud „linn“, kui ta elab suuremas või väiksemas linnas või äärelinnas. Haridustaseme, sotsiaalmajandusliku staatuse ja sissetuleku muutujad ning inimese töösuhet, sugu, päritolu, elukohta, usklikkust, poliitilisi vaateid ning ametiühingusse kuuluvust näitavad muutujad on analüüsi kaasatud diskreetsete tunnustena.

## **2.2. Kirjeldava statistika ülevaade**

Peamiselt ajaloolisest taustast tulenevalt on immigratsiooni hoiakute osas Euroopa riikide vahel suured erinevused, seda eriti, kui võrrelda omavahel Ida- ja Lääne-Euroopa riike. Järgnevalt antaksegi ülevaade erinevustest immigratsiooni suhtumisel Euroopa Sotsiaaluuringu 2014. aasta voorus osalenud Euroopa riikide vahel. Eraldi vaadeldakse suhtumist kvalifitseeritud ja mittekvalifitseeritud immigrantidesse. Seejärel tehakse ka ülevaade teistest järgnevas analüüsis kasutatavatest ning eelnevas alapeatükis välja toodud näitajatest.

Et uurida riigi avatust erinevate immigrantide suhtes, vaadeldi vastava riigi elanike vastuseid leheküljel 22 välja toodud neljale küsimusele immigratsiooni hoiakute kohta. Antud küsimuste vastuste skaala ulatub ühest neljani, kus üks näitab, et vastaja soovib, et riiki lastaks tulla paljudel immigrantidel, ning neli näitab, et vastaja ei soovi ühtegi immigranti riiki lasta. Vastuste põhjal arvutati välja iga riigi jaoks keskmised vastused, mis kirjeldavad keskmist avatust madalalt ja kõrgelt kvalifitseeritud immigrantide suhtes riigi elanike hulgas. Joonisel 2 on toodud illustreerivalt saadud tulemused.



Joonis 2. Euroopa riikide elanike immigratsiooni vastasus kõrge (vasak joonis) ja madala kvalifikatsiooniga (parem joonis) immigrantide suhtes  
Allikas: autori koostatud Euroopa Sotsiaaluuringu andmete põhjal

Jooniselt 2 on näha, et Euroopa riikide elanike seas eelistatakse selgelt kõrge kvalifikatsiooniga immigrante. Mõningast erinevust suhtumises võib näha Ida- ja Lääne-Euroopa riikide vahel, eriti kõrgema oskustasemega immigrantide puhul. Kõige positiivsemad on hoiakud immigrantide suhtes riikides, mis on üldiselt ka kõige avatuma immigratsioonipoliitikaga, ehk Rootsis, Norras ja Saksamaal. Kõige negatiivsemad on hoiakud aga Tšehhis ja Ungaris, mis on ka ühed kõige piiravama immigratsioonipoliitikaga riigid Euroopas.

Lisas 3 on välja toodud ka ülejäänud muutujate kirjeldavad statistikud. Tabeli põhjal võib öelda, et haridustaseme osas oli vastajate hulgas kõige rohkem keskkvalifikatsiooniga inimesi ning suurem osa



vastajatest oli ka tööga hõivatud, kuid vähem oli neid, kes oleks ise tööandjad olnud. Keskmine sissetulek jäi 4. – 7. sissetulekudetsiili juurde ning neid, kes antud hetkel kuulusid või olid kunagi ametiühingusse kuulunud, oli vähem kui neid, kes ei olnud kunagi ühegi ametiühingu liige olnud. Küsitluses osales enam-vähem võrdselt mehi ja naisi ning vastajate keskmine vanus oli umbes 50 aastat. Keskmine liikmete arv vastaja leibkonnas oli umbes 2 – 3 inimest. Vastajate hulgas oli keskmiselt rohkem neid, kes elavad linnas, neid, kes on usklikud, ja neid, kes on sündinud riigis, kus intervjuu läbi viidi. Poliitilistelt vaadetelt oli vastajate hulgas rohkem pigem vasakpoolsete või tsentristlike vaadetega inimesi.

Järgnevalt on vaadeldud keskmist immigratsiooni vastasust kõrge ja madala oskustasemega immigrantide suhtes ka erinevate majanduslike näitajate lõikes. Tabelis 3 on toodud keskmised vastused immigratsiooni hoiakuid puudutavatele küsimustele erinevate haridus- ja sissetulekutasemete, sotsiaalmajanduslike staatuste, tööandjate ja töötajate ning ametiühingusse kuuluvate ja mittekuuluvate vastajate lõikes.

Tabel 3. Immigratsiooni vastasus erinevate haridus- ja sissetulekutasemete ning sotsiaalmajanduslike staatuste lõikes

Näitaja		Immigratsiooni vastasus kõrge oskustasemega immigrantide suhtes	Immigratsiooni vastasus madala oskustasemega immigrantide suhtes
Töösuhe	tööandja	2,16	2,74
	töötaja	2,18	2,76
Haridustase	algharidus	2,49	3,09
	põhiharidus	2,30	2,92
	keskharidus	2,18	2,80
	kõrgharidus	1,82	2,41
Sotsiaalmajanduslik staatus	töötab	2,09	2,68
	õpib	1,87	2,57
	töötu	2,24	2,85
	pensionil	2,24	2,89
	muu	2,27	2,85
Sissetulekutase	madal	2,28	2,87
	keskmine	2,17	2,76
	kõrge	1,95	2,63
Ametiühingusse kuuluvus	kuulub	2,09	2,71
	ei kuulu	2,18	2,79

Allikas: autori arvutused

Tabeli põhjal võib öelda, et tööandjad ja töötajad on immigratsiooni vastasuse kohapealt üsna sarnased. Tööandjad on vaid veidi positiivsemalt meelestatud. Üldiselt eelistatakse rohkem kõrgelt kvalifitseeritud immigrante, seda ka teiste muutujate puhul. Kõige avatumad immigratsiooni suhtes on kõrgharidusega inimesed ning kõige rohkem on immigratsiooni vastu algharidusega inimesed. Ei saa aga väita, nagu teoreetilisest osast välja tuli, et inimesed suhtuvad negatiivsemalt neisse immigrantidesse, kelle oskustase on neile sarnane. Madalama haridustasemega inimesed on küll rohkem madala oskustasemega immigrantide vastu, aga see on nii ka kõrge haridustasemega inimeste puhul.

Väikesed erinevused hoiakutes esinevad ka erinevate sotsiaalmajanduslike staatustega inimeste vahel. Kõige positiivsemalt suhtuvad immigrantidesse õpilased ja üliõpilased ning kõige negatiivsemalt pensionil olevad inimesed, aga ka need, kes on töötud või ei käi muul põhjusel tööl. Töötute, pensionäride ning muul põhjusel mitteaktiivsete inimeste puhul on keskmised vastused ka peaaegu võrdsed. Õpilaste ja üliõpilaste puhul on näha suurimat vahet suhtumisel kõrge ja madala oskustasemega immigrantidesse. Erinevate sissetulekutasemete lõikes võib üldiselt öelda, et mida kõrgem on inimese sissetulek, seda vähem vastu ta immigratsioonile on. Lisaks on näha ka, et kõrge sissetulekutasemega inimesed teevad kõige rohkem vahet madala ja kõrge kvalifikatsiooniga immigrantide vahel. Suurt erinevust hoiakutes ametiühingusse kuuluvate ja mittekuuluvate inimeste vahel ei ole, kuigi veidi negatiivsema suhtumisega on need, kes ametiühingusse ei kuulu.

Lisades 4 ja 5 on toodud lisaks ka korrelatsioonimaatriksid, mis näitavad seoseid erinevate majanduslike tegurite ning immigratsiooni vastasuse vahel kõrge ja madala oskustasemega immigrantide suhtes. Korrelatsioonikoefitsientide põhjal on seosed antud muutujate vahel üsna nõrgad, kuid statistiliselt olulised. Kõige tugevam negatiivne seos on mõlema maatriksi puhul immigratsiooni vastasuse ning kõrghariduse vahel. Kõige tugevam positiivne seos on immigratsiooni vastasuse näitajal aga madala sissetuleku ja alghariduse näitajatega. Töösuhet kirjeldaval muutujal statistiliselt oluline seos immigratsiooni vastasusega puudub.

Eelneva ning teooria osas leitu põhjal on püstitatud ka järgnevad hüpoteesid erinevate majanduslike tegurite mõju kohta immigratsiooni hoiakutele:

- Kõige positiivsemad on hoiakud immigrantide suhtes kõrgema haridus- ja sissetulekutasemega inimeste seas ning neil inimestel, kes õpivad või töötavad.

- Ametiühingusse kuulumine ning see, kui inimene on ise tööandja, väga suurel määral hoiakuid ei mõjuta.
- Erinevate majanduslike tegurite mõju hoiakutele on üsna sarnane nii madala kui ka kõrge oskustasemega immigrantide puhul.

Hüpoteeside tõestamiseks või ümber lükkamiseks kasutatakse järgnevalt antud peatükis kirjeldatud muutujaid *probit* mudelites, et hinnata täpsemalt, kuidas on antud näitajad seotud individuaalsete hoiakutega immigrantide suhtes.

### 2.3. Mudeli püstitus ja hindamismeetodid

Kuna analüüsis kasutatavad sõltuvad muutujad on binaarsed tunnused, mille väärtusteks on üks või null, siis kasutatakse sõltuva ja sõltumatute muutujate vaheliste seoste hindamiseks *probit* mudelit, mis võimaldab hinnata, kuidas sõltumatud muutujad mõjutavad mingi sündmuse tõenäosust, antud juhul tõenäosust, et vastaja soovib immigratsiooni piirata. *Probit* mudeli aluseks on latentne regressioonimudel, mida võib esitada järgnevalt (Greene 2012, 726):

$$Y^* = X^T \beta + \varepsilon \quad (1)$$

kus

$Y^*$  – sõltuv muutuja,

$X^T$  – sõltumatute muutujate vektor,

$\beta$  – hinnatavate parameetrite vektor,

$\varepsilon$  – vealiige.

Sealjuures ei vaadelda *probit* mudeliga  $Y^*$ -i muutumist, vaid vastusekategoriaid (*Ibid.*):

$$Y = \begin{cases} 1 & \text{kui } Y^* > 0 \\ 0 & \text{kui } Y^* \leq 0 \end{cases} \quad (2)$$

*Probit* mudeli kuju, mille põhjal hinnatakse tõenäosust, et  $Y$  kuulub vastusekategoriasse 1, on järgmine (*Ibid.*, 828):

$$\text{Prob}(Y = 1|X) = F(X^T \beta) \quad (3)$$

kus  $F$  on mingi jaotusfunktsioon (näiteks logistiline või normaaljaotus).

Kuna *probit* mudeliga hinnatud koefitsiendid näitavad ainult seose suunda sõltumatute ja sõltuva muutuja vahel, siis arvutatakse enamasti eraldi ka tunnuste keskmised marginaalsed efektid. Keskmise marginaalne efekt näitab keskmist tõenäosuse muutust sõltumatu muutuja suurenedes,

ehk mitu protsenti muutub mingi sündmuse tõenäosus, kui binaarne muutuja muutub nullist ühenni või kui pidev tunnus muutub ühe ühiku võrra.

Nagu selgus ka eelnevast alapeatükist, siis uuritavad Euroopa riigid on immigratsioonipoliitika ja immigratsiooni suhtumise poolest väga erinevad. Seetõttu viidi läbi klasteranalüüs, et näha, millised riigid on üksteisele kõige sarnasemad ning kas neid on võimalik omavahel rühmitada. Klasteranalüüsi aluseks olid eelnevas alapeatükis leitud iga riigi keskmised hoiakud madalalt ja kõrgelt kvalifitseeritud immigrantide suhtes.

Klasteranalüüsi eesmärgiks on objektide jaotamine alamhulkadeks ehk klastriteks nii, et iga klasteri objektid on omavahel sarnased, kuid samal ajal erinevad teiste klasterite objektidest. Antud töös kasutati klasteranalüüsiks K-keskmiste meetodit, mille puhul leitakse klastrid nii, et kogu klasterisisene hajuvus oleks minimaalne. Selleks tuleks esmalt jagada objektid esialgsesse klasteritesse ja arvutada välja nende keskpunktid ning seejärel võrrelda iga objekti kõigi klasterite keskpunktidega. Kui mingi objekti kaugus mõnest teisest klasterist on väiksem kui sellest, milles ta parasjagu asub, siis tuleb see objekt teise klasterisse üle viia. Pärast seda tuleks arvutada jällegi klasterite uued keskpunktid ning korrata järgnevaid samme, kuni iga objekt on talle kõige lähemas klasteris. (Kassambara 2017) Objektide kauguste all mõeldakse antud töö puhul Eukleidilisi kaugusi, mis on kahel tunnusel põhineva klasteranalüüsi puhul üsna laialt kasutatav kaugusmõõde.

Optimaalse klasterite arvu leidmiseks kasutati keskmise silueti meetodit, mille tulemused on näha ka lisas 6 toodud joonisel. Keskmise silueti meetodiga hinnatakse, kui hästi objektid klasteritesse sobivad. Mida lähemal on keskmine silueti laius ühele, seda optimaalsem on klasterite arv. (Rousseeuw 1987) Joonisel on toodud keskmised silueti laiused erineva arvu (1 kuni 10) klasterite puhul. On näha, et suurim on keskmine silueti laius enam-vähem võrdselt kahe ning kolme klasteri puhul. Seetõttu viidi klasteranalüüs läbi nii kahe kui ka kolme klasteriga, et seejärel hinnata, kumb klasterite arv on parim.

Lisas 7 on näha K-keskmiste meetodil leitud riikide jaotus klasteritesse ning iga riigi silueti laius kolme klasteri korral. Tšehhi puhul on silueti laius negatiivne, mis tähendab, et antud riik ei ole sobivaimas klasteris. On näha ka, et talle lähim klaster on klaster number 2. Järgnevalt viidi klasteranalüüs läbi ka kahe klasteriga ning tulemused on toodud tabelis 4. On näha, et kõik riigid on neile sobivaimates klasterites ning silueti laiused on üsna suured, mistõttu võib arvata, et antud juhul on parimaks klasterite arvuks kaks.

Tabel 4. Riikide jaotus klastritesse ja siluettide laiused kahe klastri korral

	Klaster	Naaber	Silueti laius
Norra	1	2	0,7176
Prantsusmaa	1	2	0,6740
Šveits	1	2	0,6721
Saksamaa	1	2	0,6375
Taani	1	2	0,6065
Rootsi	1	2	0,5702
Irimaa	2	1	0,6842
Madalmaad	2	1	0,6781
Leedu	2	1	0,6704
Hispaania	2	1	0,6635
Austria	2	1	0,6464
Portugal	2	1	0,5961
Tšehhi	2	1	0,5781
Belgia	2	1	0,5693
Eesti	2	1	0,5669
Soome	2	1	0,5566
Ühendkuningriik	2	1	0,4838
Ungari	2	1	0,4414
Poola	2	1	0,3656
Sloveenia	2	1	0,2800

Allikas: autori arvutused

Klastrisse 1 kuulub kuus riiki: Norra, Prantsusmaa, Šveits, Saksamaa, Taani ja Rootsi. Kirjeldava statistika osas leitu põhjal võib öelda, et need on riigid, mis on kõige suuremad immigratsiooni pooldajad. Klastrisse 2 kuuluvad ülejäänud riigid, mis on võrreldes teistega immigratsiooni suhtes vähem avatud. Nendeks riikideks on: Irimaa, Madalmaad, Leedu, Hispaania, Austria, Portugal, Tšehhi, Belgia, Eesti, Soome, Ühendkuningriik, Ungari, Poola ja Sloveenia.

Klasteranalüüsi tulemusi kasutatakse edasi *probit* mudelites, mille eesmärgiks on hinnata, kas ning kui suurel määral mõjutavad hoiakuid erinevate immigrantide suhtes eelnevas alapeatükis välja toodud näitajad. *Probit* mudeleid hinnatakse eraldi iga klastri lõikes, et uurida täpsemalt riikidevahelisi erinevusi, ning ka mudelis, kus kõikide riikide andmed on koondatud.

Lisaks eelnevas alapeatükis välja toodud sõltumatutele muutujatele kaasatakse analüüsi ka muutujate vahelised koosmõju faktorid, mis näitavad, kuidas ühe muutuja mõju sõltuvale muutujale oleneb mingist teisest muutujast. Selleks, et hinnata, milliste muutujate vahel võib koosmõju esineda, vaadeldi jooniseid, millel on toodud sõltuva muutuja keskmised väärtused iga

sõltumatu muutuja väärtuse juures, mis omakorda sõltuvad mingi teise muutuja väärtustest. Kui joonisel olevad jooned on paralleelsed, siis muutujate vahel koosmõju ei esine. Jooniste põhjal oli näha, et koosmõju esineb näitajate sugu ja sotsiaalmajanduslik staatus ning sissetulek ja sotsiaalmajanduslik staatus vahel. Neile vastavad joonised on toodud lisades 8 ja 9.

Kuna analüüsis kasutatavate andmete näol on tegemist ristanndmetega, siis võib mudelites esineda heteroskedastiivsuse oht. Seetõttu arvestatakse mudelites robustsete standardvigadega, mis võtavad heteroskedastiivsust arvesse. Lisaks on diskreetsete muutujatena mudelitesse lisatud ka riiki tähistavad muutujad (võrdne ühega, kui vastaja kuulub vastavasse riiki, muul juhul võrdne nulliga). Analüüside tulemused on toodud järgnevas peatükis.

### 3. EMPIIRILINE ANALÜÜS

Käesolevas peatükis antakse ülevaade empiirilise analüüsi tulemustest. Esimeses alapeatükis vaadatakse, millised tegurid osutusid *probit* mudelite hindamisel statistiliselt olulisteks ning millised neist teguritest suurendavad või vähendavad kõige rohkem tõenäosust, et inimene soovib immigratsiooni piirata. Võrreldakse eraldi tegureid, mis mõjutavad suhtumist kõrgelt ja madalalt kvalifitseeritud immigrantidesse. Viimases alapeatükis analüüsitakse saadud tulemusi ja tehakse järeldusi.

#### 3.1. Mudelite hindamistulemused

*Probit* mudelite hinnatud koefitsiendid on toodud lisades 10 ja 11. Kui McFaddeni  $R^2$  puhul loetakse väga heaks mudeli kirjeldatuse tasemeks, kui näitaja väärtus on vahemikus 0,2 – 0,4, siis on näha, et antud mudelid jäävad sellele alla, kuid see on mikroandmete puhul üsna ootuspärane. Lisaks on kõik mudelid ka statistiliselt olulised. Madalad kirjeldatuse tasemed tulenevad ilmselt ka sellest, et peale antud töös analüüsi kaasatud individuaalsete tegurite mõjutavad inimeste hoiakuid immigrantide suhtes ka mitmed riigi taseme näitajad. Koosmõju faktorite puhul ei ole marginaalsete efektide arvutamine mõttekas, kuid kui vaadata mudelite hinnatud koefitsiente, siis on näha, et mõningad koosmõjud soo, sotsiaalmajandusliku staatuse ja sissetulekute näitajate vahel on erinevate mudelite lõikes statistiliselt olulised.

Teiste muutujate marginaalsed efektid on toodud tabelites 5 ja 6. Tabelist 5 on näha esimeste mudelite marginaalsed efektid, mis näitavad, kui tugev on sõltumatute muutujate seos immigratsiooni vastasusega kõrgelt kvalifitseeritud immigrantide suhtes klastritesse 1 ja 2 kuuluvates riikides ning kõikides riikides üldiselt.

Kõikide riikidega mudelis osutusid majanduslikest näitajatest statistiliselt olulisteks peaaegu kõik muutujad, välja arvatud sotsiaalmajanduslikke staatuse „töötu“, „pensionil“ ja „muu“ näitavad muutujad. Kõige tugevam negatiivne seos on sõltuva muutuja ja kõrghariduse vahel. Võrreldes algharidusega inimestega on kõrgharidusega inimeste puhul 22,6% väiksem tõenäosus, et nad

soovivad immigratsiooni piirata. On ka näha, et mida kõrgem on haridustase seda tugevam on negatiivne seos immigratsiooni vastasusega. Negatiivne seos on ka sõltuva muutuja ja sissetulekutaseme näitajate vahel ning on jällegi näha, et mida kõrgem on sissetulekutaseme, seda tugevam on seos. Veidi nõrgem on seos immigratsiooni vastasuse ning tööandjaks olemise vahel. Kuigi see, kui inimene on ise tööandja, vähendab tõenäosust, et ta soovib immigratsiooni piirata umbes 2%. Väike negatiivne seos on ka ametiühingusse kuuluvuse ja sõltuva muutuja vahel.

Klastri 1 puhul, kuhu kuulusid riigid, kes võrreldes teistega pooldavad immigratsiooni rohkem, on tulemused veidi erinevad. Haridustasemete seosed immigratsiooni vastasusega on nõrgemad ning põhihariduse puhul statistiliselt oluline seos puudub. Lisaks on sissetulekutasemete negatiivne seos immigratsiooni vastasusega klastri 1 puhul tugevam kui kõikide riikide puhul üldiselt. Näiteks kõrge sissetulekutasemega inimeste puhul on võrreldes madala sissetulekuga inimestega 10,7% väiksem tõenäosus, et nad soovivad immigratsiooni piirata. Sotsiaalmajanduslikest staatustest soovivad väiksema tõenäosusega immigratsiooni piirata need, kes õpivad või on pensionil. Ametiühingusse kuulumise ja sõltuva muutuja vahel statistiliselt oluline seos puudub. Lisaks puudub oluline seos tööandjaks olemise ja immigratsiooni vastasuse vahel.

Võrreldes klastri 1 on klastri 2 riikide puhul haridustasemete seos immigratsiooni vastasusega tugevam. Riikides, kus üldiselt ollakse immigrantide suhtes negatiivsemalt meelestatud on kõrgharidusega inimeste puhul 27% väiksem tõenäosus, et nad soovivad immigratsiooni piirata. Sissetulekutasemete seos immigratsiooni vastasusega on klastri 1 võrreldes aga nõrgem. Üsna tugev on immigratsiooni vastasuse negatiivne seos sellega, kui inimene õpib, kuid ülejäänud sotsiaalmajanduslike staatuste puhul statistiliselt oluline seos puudub. Taas puudub oluline seos ka tööandjaks olemise ja immigratsiooni vastasuse vahel, kuid ametiühingusse kuulumise puhul on statistiliselt oluline seos olemas.

Järgnevalt on tabelis 6 toodud ka muutujate seosed immigratsiooni vastasusega madala oskustasemega immigrantide suhtes. Kõikide riikidega mudelis on taaskord statistiliselt olulised haridus- ja sissetulekutaseme näitajad. Hariduse efekt on võrreldes kõrge oskustasemega immigrantide mudeliga ka veidi tugevam. Sotsiaalmajanduslikest staatustest on immigratsiooni vastasusega statistiliselt oluline seos sellel, kui inimene õpib või on pensionil. Sealjuures on õppivate inimeste puhul 8,8% väiksem tõenäosus, et nad soovivad immigratsiooni piirata, pensionil olevate inimeste puhul on aga see tõenäosus võrreldes töötavate inimestega 3,8%



suurem. Ametiühingusse kuuluvuse ja sõltuva muutuja vahel statistiliselt oluline seos puudub. Lisaks puudub statistiliselt oluline seos tööandjaks olemise ja immigratsiooni vastasuse vahel.

Tabel 5. Hoiakuid kõrgelt kvalifitseeritud immigrantide suhtes mõjutavad tegurid: *probit* mudelite keskmised marginaalsed efektid

		Kõik riigid	Klaster 1	Klaster 2
McFaddeni R <sup>2</sup>		0,104	0,061	0,068
Olulisuse tõenäosus		0,000	0,000	0,000
Vaatluste arv		13261	4634	8627
<b>Muutujad</b>	<b>Võrdlusgrupp</b>			
tööandja	ei ole tööandja	-0,020* (0,012)	-0,020 (0,017)	-0,022 (0,015)
põhiharidus	algharidus	-0,054*** (0,016)	0,002 (0,027)	-0,078*** (0,021)
keskharidus	algharidus	-0,101*** (0,015)	-0,042* (0,024)	-0,130*** (0,019)
kõrgharidus	algharidus	-0,226*** (0,016)	-0,136*** (0,026)	-0,270*** (0,021)
õpib	töötab	-0,104*** (0,022)	-0,066** (0,026)	-0,130*** (0,034)
töötu	töötab	0,014 (0,020)	0,006 (0,030)	0,019 (0,027)
pensionil	töötab	-0,014 (0,013)	-0,048** (0,019)	0,002 (0,017)
muu	töötab	0,008 (0,016)	0,018 (0,025)	0,006 (0,020)
keskmine sissetulek	madal sissetulek	-0,023** (0,010)	-0,051*** (0,014)	-0,007 (0,013)
kõrge sissetulek	madal sissetulek	-0,072*** (0,013)	-0,107*** (0,017)	-0,049*** (0,017)
kuulub ametiühingusse	ei kuulu ametiühingusse	-0,018** (0,009)	-0,012 (0,013)	-0,023** (0,011)
mees	naine	-0,014* (0,008)	0,002 (0,011)	-0,023** (0,010)
vanus	-	0,000 (0,000)	0,001** (0,001)	0,000 (0,001)
elab linnas	elab maal	-0,026*** (0,008)	-0,019* (0,012)	-0,028** (0,011)
usklik	ei ole usklik	0,002 (0,009)	-0,010 (0,011)	0,011 (0,012)
sündinud vastavas riigis	ei ole sündinud vastavas riigis	0,026** (0,013)	-0,014 (0,017)	0,059*** (0,018)
parempoolsete vaadetega	ei ole parempoolsete vaadetega	0,040*** (0,008)	0,039*** (0,011)	0,043*** (0,011)
leibkonna suurus	-	-0,002 (0,003)	0,012** (0,005)	-0,010** (0,004)

Allikas: autori arvutused

Märkused: 1. \*\*\*näitaja on oluline olulisuse nivool 0,001; \*\*näitaja on oluline olulisuse nivool 0,01; \* näitaja on oluline olulisuse nivool 0,05.

2. Sulgudes on toodud robustsed standardvead.

Tabel 6. Hoiakuid madalalt kvalifitseeritud immigrantide suhtes mõjutavad tegurid: *probit* mudelite keskmised marginaalsed efektid

		Kõik riigid	Klaster 1	Klaster 2
McFaddeni R <sup>2</sup>		0,092	0,053	0,064
Olulisuse tõenäosus		0,000	0,000	0,000
Vaatluste arv		13177	4578	8599
<b>Muutujad</b>	<b>Võrdlusgrupp</b>			
tööandja	ei ole tööandja	-0,019 (0,012)	-0,061*** (0,022)	0,000 (0,015)
põhiharidus	algharidus	-0,081*** (0,019)	-0,081** (0,040)	-0,077*** (0,021)
keskharidus	algharidus	-0,109*** (0,017)	-0,103*** (0,035)	-0,106*** (0,020)
kõrgharidus	algharidus	-0,259*** (0,019)	-0,240*** (0,037)	-0,262*** (0,021)
õpib	töötab	-0,088*** (0,023)	-0,100*** (0,038)	-0,081*** (0,029)
töötu	töötab	0,001 (0,023)	0,012 (0,044)	-0,004 (0,028)
pensionil	töötab	0,038*** (0,014)	0,042 (0,026)	0,035** (0,017)
muu	töötab	-0,012 (0,017)	-0,005 (0,032)	-0,015 (0,020)
keskmine sissetulek	madal sissetulek	-0,028** (0,011)	-0,038* (0,020)	-0,024* (0,013)
kõrge sissetulek	madal sissetulek	-0,025* (0,013)	-0,059** (0,023)	-0,004 (0,016)
kuulub ametiühingusse	ei kuulu ametiühingusse	-0,014 (0,009)	-0,030* (0,018)	-0,006 (0,011)
mees	naine	-0,012 (0,008)	-0,011 (0,015)	-0,014 (0,010)
vanus	-	-0,001** (0,000)	0,000 (0,001)	-0,001** (0,001)
elab linnas	elab maal	-0,027*** (0,009)	-0,024 (0,016)	-0,030*** (0,011)
usklik	ei ole usklik	0,016* (0,009)	-0,009 (0,015)	0,031*** (0,011)
sündinud vastavas riigis	ei ole sündinud vastavas riigis	0,006 (0,014)	-0,085*** (0,022)	0,062*** (0,017)
parempoolsete vaadetega	ei ole parempoolsete vaadetega	0,084*** (0,009)	0,138*** (0,015)	0,058*** (0,011)
leibkonna suurus	-	0,003 (0,004)	0,009 (0,007)	0,000 (0,004)

Allikas: autori arvutused

- Märkused: 1. \*\*\*näitaja on oluline olulisuse nivool 0,001; \*\*näitaja on oluline olulisuse nivool 0,01; \* näitaja on oluline olulisuse nivool 0,05.  
2. Sulgudes on toodud robustsed standardvead.

Klastri 1 ehk riikide puhul, mis pigem pooldavad immigratsiooni, on haridustasemete seos immigratsiooni vastasusega tugevam kui kõrge oskustasemega immigrantide mudelis. Samas on

sissetulekutasemete efektid nõrgemad. Sotsiaalmajanduslikest staatustest on oluline seos vaid sellel, kui inimene õpib. Seos on samas tugevam kui kõrge oskustasemega immigrantide mudelis. Ametiühingusse kuuluvuse ja sõltuva muutuja vahel leidub väike negatiivne statistiliselt oluline seos. Lisaks on antud mudeli puhul oluline negatiivne seos tööandjaks olemise ja immigratsiooni vastasuse vahel. Inimeste puhul, kes on ise tööandjad, on 6,1% väiksem tõenäosus, et nad soovivad immigratsiooni piirata.

Ka klasteri 2 puhul on madala oskustasemega immigrantide mudeliga võrreldes haridustasemetel tugevam ning sissetulekutasemetel nõrgem seos immigratsiooni vastasusega. Kõrgema oskustasemega immigrantide mudelis on nüüd statistiliselt oluline seos immigratsiooni vastasusega ka sellel, kui inimene on pensionil. Sellel, kui inimene õpib, on aga eelmise mudeliga võrreldes seos immigratsiooni vastasusega nõrgem. Taaskord puudub seos ametiühingusse kuuluvuse ja sõltuva muutuja vahel. Statistiliselt oluline seos puudub ka tööandjaks olemise näitaja puhul.

Mittemajanduslikest teguritest osutusid statistiliselt olulisteks läbi erinevate mudelite kõik muutujad. Tugevaim positiivne seos on parempoolsete poliitiliste vaadete näitaja ja immigratsiooni vastasuse vahel. Parempoolsete poliitiliste vaadete mõju on ka tugevam madala oskustasemega immigrantide puhul ning klasteri 1 mudelites. Tõenäosust, et inimene soovib immigratsiooni piirata, vähendab aga neist näitajatest kõige olulisemalt see, kui inimene elab linnas. Sellel, kui inimene on sündinud vastavas riigis, on aga klasterite lõikes erinev mõju. Riikides, kus ollakse pigem immigratsiooni poolt, on antud näitaja mõju hoiakutele positiivne. Riikides aga, kus ollakse pigem immigratsiooni vastu, on näitaja mõju negatiivne.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et suurimat positiivset mõju hoiakutele erinevate immigrantide lõikes avaldab kõrgharidus, kuid ka juba põhi- ning keskharidusel on võrreldes algharidusega positiivne efekt. Viimases alapeatükis analüüsitakse aga saadud tulemusi pikemalt.

### **3.2. Tulemuste analüüs ja järeldused**

Eelnevas alapeatükis läbi viidud analüüside põhjal esines majanduslikest näitajatest statistiliselt oluline seos immigratsiooni vastasusega peaaegu kõigil muutujatel. Samas esinesid mõningad erinevused klasterite vahel ning erineva oskustasemega immigrantide lõikes. Tabelis 7 on toodud kokkuvõtvalt saadud tulemused. Kui võrrelda tegureid, mis mõjutavad suhtumist kõrge ning

madala oskustasemega immigrantidesse, siis väga suuri erinevusi ei leidu. Siiski on kõrgema haridustaseme negatiivne mõju immigratsiooni vastasusele madala oskustasemega immigrantide puhul tugevam. Lisaks, vastupidiselt sellele, mida leidsid enda töös Facchini ja Mayda (2009), on kõrgema sissetuleku mõju madalama oskustasemega immigrantide puhul hoopis nõrgem. Lisaks on sellel, kui inimene on pensionil, tugevam positiivne seos immigratsiooni vastasusega madalalt kvalifitseeritud immigrantide puhul kui kõrge oskustasemega immigrantide mudelites.

Tabel 7. Immigratsiooni vastasust mõjutavad tegurid erineva oskustasemega immigrantide puhul

Näitaja		Immigratsiooni vastasus kõrgelt kvalifitseeritud immigrantide suhtes		Immigratsiooni vastasus madalalt kvalifitseeritud immigrantide suhtes	
		Klaster 1	Klaster 2	Klaster 1	Klaster 2
Tööandja	-			X	
Haridustase	põhiharidus		X	X	X
	keskharidus	X	X	X	X
	kõrgharidus	X	X	X	X
Sotsiaalmajanduslik staatus	õpib	X	X	X	X
	töötu				
	pensionil	X			X
	muu				
Sissetulekutase	keskmine	X		X	X
	kõrge	X	X	X	
Ametiühingusse kuuluvus	-		X	X	

Allikas: autori koostatud

Klastrite vahel ei esinenud samuti väga suuri erinevusi, kuid näiteks haridustasemete näitajate puhul esines klasteri 2 mudelis kõrge kvalifikatsiooniga immigrantide puhul tugevam negatiivne seos immigratsiooni vastasusega kui klasteri 1 mudelis. Lisaks võib välja tuua, et klasteri 2 puhul leidis rohkem statistiliselt olulisi seoseid mittemajanduslike näitajatega. Erinevused klastrite vahel võivad viidata sellele, et peale individuaalsete tegurite on hoiakud immigrantide suhtes mõjutatud ka riigi taseme teguritest.

Teooria osast nähtus, et immigratsioonist saadav kasu tööandjatele on suur. Antud töö puhul ei saa aga kindlalt väita, tööandjad oleksid võrreldes töövõtjatega seetõttu immigrantide suhtes oluliselt avatumad, kuna töösuhet kirjeldav muutuja oli statistiliselt oluline vaid kahes mudelis. Kuigi nende mudelite puhul oli antud näitaja väärtus tõesti negatiivne. Ehk riikides, kus elanikkond on üldiselt pigem immigratsiooni poolt, on tööandjate hoiakud immigrantide suhtes võrreldes

töötajatega avatumad, kuid seda vaid madalama kvalifikatsiooniga immigrantide puhul. Taoline efekt võib olla põhjustatud sellest, et tööandjad saavad võrreldes töövõtjatega madala oskustasemega immigrantide sisserändest rohkem kasu. Tuleb ka märkida, et töösuhte näitaja statistiline ebaolulisus võib tuleneda ka sellest, et tööandjate osakaal koguvalimist oli võrdlemisi väike.

Nagu selgus töö teoreetilisest osast ja nüüd ka empiirilisest analüüsist, siis olulisim roll negatiivsete hoiakute vähendamisel on haridusel. Kõige avatumad erinevate immigrantide suhtes on kõrgharidusega inimesed, kuid juba ka põhiharidusega inimesed on võrreldes algharidusega inimestega positiivsemalt meelestatud. Hariduse positiivne efekt võib tuleneda sellest, et kõrgema haridusega inimesed näevad nii kõrgema kui madalama kvalifikatsiooniga immigrantide sisserändest vähem ohtu enda tööhõivele ja palgatasemele. Kuid nagu leidis ka Hainmueller *et al.* (2015), siis ei leidnud ka antud töös kinnitust, et inimesed on negatiivsemalt meelestatud nende immigrantide suhtes, kelle oskustase on neile kõige sarnasem. Pigem on kõrge ja madala haridustasemega inimesed mõlemad rohkem madala oskustasemega immigrantide vastu.

Samas tuleks mainida, et hariduse positiivne mõju hoiakutele ei tulene ainult majanduslikust aspektist, kuna haridustase ei kirjelda ainult inimese oskustaset. Nagu tõid välja ka D'Hombres ja Nunziata (2016), siis kõrgema haridustasemega inimesed on ka üldiselt rohkem mõistvamad teiste kultuuride suhtes ning seetõttu immigrantide suhtes positiivsemalt meelestatud.

Hariduse positiivset efekti on näha ka selles, et erinevate sotsiaalmajanduslike staatuste lõikes esines tugevaim positiivne efekt hoiakutele sellel, kui inimene õpib, seda eriti kõrgelt kvalifitseeritud immigrantide puhul. Taoline efekt võib tuleneda ka sellest, et õpilaste, eriti üliõpilaste, kokkupuude immigrantidega on tihedam. Sotsiaalmajanduslikest staatustest oli suurim negatiivne efekt hoiakutele aga sellel, kui inimene on pensionil. Vastupidiselt aga paljudele varasematele uuringutele ei omanud see, kui inimene on töötu, ühegi mudeli puhul statistiliselt olulist seost immigratsiooni vastasusega.

Nagu järeldus majandusliku konkurentsi teooriast ja varasematest uuringutest ning nagu leiti ka kirjeldava statistika osas, siis on kõrgemal sissetulekul hoiakutele positiivne efekt. Lisaks, mida kõrgem on sissetulek, seda tugevam on mõju. Kõrgema sissetuleku positiivne mõju hoiakutele immigrantide suhtes on ka üsna oodatav, kuna jällegi on tajutav immigratsioonist tulenev oht

palgatasemele väiksem, kuna enamasti töötavad immigrandid kohtadel, kus palgatasemed on madalamad. Lisaks on enamasti kõrgema sissetulekuga inimesed ka kõrgemalt haritud.

Ka ametiühingusse kuuluvusel on hoiakutele väike positiivne mõju. Põhjus võib taaskord tuleneda sellest, et ametiühingu liikmed tunnevad immigratsiooni suurenedes enda töökoha ja palgataseme suhtes suuremat kindlust kui need, kes ühingusse ei kuulu. Kuid samas esineb ametiühingusse kuuluvuse positiivne efekt hoiakutele ainult kahe mudeli puhul.

Lisaks osutusid statistiliselt oluliseks ka peaaegu kõik kontrollmuutujad, mis näitab, et peale majanduslike tegurite on inimeste hoiakud mõjutatud ka mitmetest mittemajanduslikest teguritest. Kõige tugevam positiivne seos immigratsiooni vastasusega oli oodatult parempoolsetel poliitilistel vaadetel. Kõige tugevam negatiivne seos immigratsiooni vastasusega esines aga sellel, kui inimese elukoht on linnas, mis näitab vastavust kontaktiteooriale, ehk et suurem kokkupuude immigrantidega vähendab negatiivseid hoiakuid nende suhtes.

Sellel, kui inimene on sündinud vastavas riigis, on samuti teiste teguritega võrreldes üsna oluline seos immigratsiooni vastasusega, kuid riikide puhul, kus meelestatus immigrantide suhtes on pigem negatiivne, on seos positiivne ning riikides, kus ollakse üldiselt immigratsiooni poolt, on seos negatiivne. Sellel, kui inimene on usklik, esines immigratsiooni vastasusega positiivne seos, kuid seda ainult madala oskustasemega immigrantide puhul. Soo, vanuse ja leibkonna suuruse puhul üheselt võetavaid seoseid välja tuua ei saa.

Üldjoontes said kinnitust peatükis 2.2. püstitatud hüpoteesid ning eelneva põhjal saab vastata ka sissejuhatuses püstitatud uurimisküsimustele:

- Euroopa riikide elanike seas eelistatakse sisserändajatena näha pigem kõrge kvalifikatsiooniga immigrante. Samas esinevad hoiakutes riikide vahel ka üsna suured erinevused.
- Oluline seos immigratsiooni hoiakutega esines peaaegu kõikide analüüsi kaasatud majanduslike näitajate puhul. Tugevaim positiivne seos hoiakutega esines kõrgemal haridustasemel, kõrgemal sissetulekul ning sellel, kui inimene õpib.
- Suurt erinevust tegurite mõjus hoiakutele erineva oskustasemega immigrantide suhtes välja tuua ei saa. Küll aga on seos kõrgema haridustaseme ja hoiakute vahel madalalt kvalifitseeritud immigrantide puhul tugevam kui kõrgelt kvalifitseeritud immigrantide puhul. Lisaks on kõrgelt kvalifitseeritud immigrantide puhul seos kõrgema sissetulekutasemega tugevam.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et suures osas said kinnitust esimeses peatükis välja toodud varasemad teoreetilised seisukohad, kuigi esines ka mõningaid erinevusi. Empiirilise analüüsi põhjal võib öelda, et tegurid, mis kas suurendavad või vähendavad inimese poolt tajutavat immigratsioonist tulenevat ohtu palkadele ning tööhõivele, mõjutavad üsna suurel määral vastavalt negatiivsete või positiivsete hoiakute tekkimist immigrantide suhtes.

## KOKKUVÕTE

Üha vananeva ja väheneva rahvastikuga Euroopa riikide majanduste jaoks on immigratsioon olulise tähtsusega, et ei väheneks tööjõu hulk ning majanduskasv. Samas on Euroopa, eriti Ida-Euroopa riikide suhtumine immigrantidesse üsna tõrjuv, mistõttu on riiki elamaasumine ning töökoha leidmine immigrantide jaoks raskendatud. Taolised negatiivsed hoiakud on suuresti põhjustatud aga sellest, et sihtriigi elanikud usuvad, et immigratsiooni suurenemine avaldab riigi majandusele, täpsemalt nende töökohtadele ja palgatasemetele, negatiivset mõju, isegi kui see tegelikkuses nii ei ole.

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli hinnata, kuidas on erinevad individuaalsed majanduslikud tegurid seotud Euroopa Liidu riikide elanike hoiakutega immigrantide suhtes. Eesmärgi saavutamiseks tehti teoreetilises osas esmalt ülevaade immigratsiooni ja immigratsiooni hoiakute võimalikest efektidest sihtriigi majandusele ning seejärel varasemate teoreetiliste ja empiiriliste uuringute tulemustest. Teoreetilisest osast järeldus, et arenenud riikidele on immigratsioonist saadav kasu suurem kui kahju, kuna immigratsiooni negatiivsed efektid majandusele on marginaalsed või olematud. Kuid tihti jääb see kasu saamata, kuna hoiakud immigrantide suhtes on sihtriigi elanike ning tööandjate seas üsna negatiivsed.

Negatiivsete hoiakute tekkimist majandusliku poole pealt on varasemas kirjanduses selgitatud peamiselt majandusliku konkurentsi ja inimkapitali teooria põhjal. Majandusliku konkurentsi teooria kohaselt on negatiivsed hoiakud põhjustatud sellest, et immigrandid konkureerivad kohalikega tööturul ning mida suurem on tajutav konkurents kohalike elanike poolt, seda negatiivsemalt immigrantidesse suhtutakse. Inimkapitali põhjal on aga inimese haridus- või oskustase olulisim tegur konkurentsi suurendamisel või vähendamisel.

Empiirilises osas tehti esmalt ülevaade hoiakutest erineva oskustasemega immigrantide suhtes Euroopa riikides, kust oli näha, et riikide vahel on hoiakutes suured erinevused. Suurimateks immigratsiooni pooldajateks osutusid Rootsi, Saksamaa, Norra, Taani, Prantsusmaa ja Šveits. Oodatult eelistatakse Euroopa riikide seas sisserändajatena rohkem näha kõrge kvalifikatsiooniga inimesi. Majanduslike tegurite alla, mille mõju hoiakutele hinnati, kuulusid inimese haridustase,



sissetulekutase, sotsiaalmajanduslik staatus, ametiühingusse kuuluvus ning töösuhe. Kontrollmuutujatena oli mudelisse lisatud ka inimese vanus, sugu, leibkonna suurus, usklikkus, see, kas ta elab linnas või maal ning kas ta on sündinud vastavas riigis. *Probit* mudelite hindamisel sai kinnitust peatükis 2.2. püstitatud hüpotees, et kõige positiivsemalt mõjuvad hoiakutele immigrantide suhtes kõrgem haridustase ning kõrgem sissetulekutase ja lisaks see, kui inimene õpib. Lisaks sai kinnitust, et ametiühingusse kuulumine ning see, kui inimene on ise tööandja, väga suurel määral hoiakuid ei mõjuta ja et väga suuri erinevusi tegurite mõjus hoiakutele madala ja kõrge kvalifikatsiooniga immigrantide suhtes välja tuua ei saa.

Empiirilise analüüsi põhjal võib öelda, et üldiselt ei ole tööandjad võrreldes töötajatega oluliselt rohkem immigrantide suhtes avatud, välja arvatud riikide puhul, kus ka üldine elanike meelestatus on positiivsem. Samas nende riikide tööandjad suhtuvad võrreldes töötajatega positiivsemalt ainult madala kvalifikatsiooniga immigrantidesse, mis tõenäoliselt tuleneb sellest, et kõrge kvalifikatsiooniga immigrantide sisserändest saavad kasu nii tööandjad kui -võtjad, kuid madala oskustasemega immigrantide puhul saavad otsest kasu suures osas vaid tööandjad.

Majandusliku konkurentsi teooriaga kooskõlas leiti antud töös, et mida suurem on inimese sissetulek ehk mida väiksemat konkurentsi pakuvad immigrandid talle tööturul ja mida suuremat kindlust tunneb ta oma sissetuleku üle, seda avatum on ta immigratsiooni suhtes. Sarnaselt varasematele uuringutele leiti ka, et kõige positiivsemalt suhtuvad immigrantidesse õppivad inimesed. Samas ei tulnud tööst välja, et töötud, kes ilmselt immigrantidega tööturul kõige tihemini konkureerivad, oleks oluliselt rohkem immigratsiooni vastu. Ametiühingusse kuulumisel esines väike negatiivne efekt immigratsiooni vastasusele, mis näitab, et need inimesed, kes ametiühingusse kuuluvad, tunnevad enda töö ja palga suhtes suuremat kindlust ning on seetõttu vähem immigratsiooni vastu. Kuid seda pigem kõrge oskustasemega immigrantide puhul.

Töös sai ka kinnitust inimkapitali teooria põhjal tehtud järeldus, et haridusel on oluline roll negatiivsete hoiakute vähendamisel. Oli ka näha, et mida kõrgem on inimese haridustase, seda väiksem on immigratsiooni vastasus, ning kõrgharidusega inimesed on immigratsiooni suhtes kõige positiivsemalt meelestatud. Hariduse positiivne efekt hoiakutele on tugevam ka madalama oskustasemega immigrantide puhul. Kuigi leidis kinnitust teooria osas leitu, et madalama haridus- või oskustasemega inimesed on rohkem immigratsiooni vastu, siis ei saa antud töö põhjal väita, et inimesed oleks negatiivsemalt meelestatud just nende immigrantide suhtes, kelle oskustase on neile kõige sarnasem.

Tuleb ka mainida, et inimeste hoiakud ei ole mõjutatud ainult majanduslikest teguritest, sest ka antud töös osutusid statistiliselt oluliseks mitmed mittemajanduslikud näitajad. Lisaks, nagu ka töös juba mainiti, siis on ka riigi või regiooni taseme näitajatel oma osa hoiakute kujundamisel. Seetõttu saaks töö edasiarendusena ning täielikemate tulemuste saamiseks mudelitesse lisada ka makrotaseme muutujaid, mida antud töös ei tehtud, kuna riikide arv valimis oli liiga väike selleks, et teha saadud tulemuste põhjal sisukaid järeldusi. Individuaalseid ning riigitaseme tegureid on kombineeritud ka mitmetes teistes sarnastes varasemates uuringutes. Lisaks, kuna antud magistritöös kasutatud andmed pärinevad aastast 2014, siis oleks kasulik töö edasiarendusena analüüsida ka andmeid aastast 2015 või pärast seda, et hinnata kas hoiakud ja neid mõjutavad tegurid on pärast rändekriisi algust muutunud.

## **SUMMARY**

### **ATTITUDES TOWARDS IMMIGRANTS IN EUROPEAN COUNTRIES AND THEIR ECONOMIC DETERMINANTS**

Eliise Pangsepp

Migration has become an increasingly important topic in almost all the countries in the world. As a result of the recent migrant crisis that begun in 2015 and brought a large number of immigrants to Europe from Central Asia and Africa, there has been even more discussion about the negative effects of immigration, like the pressure on the destination country's economy or culture. But, at the same time, due to ageing population, immigration is needed to increase labour supply in European countries. Because of the negative and positive effects of immigration, it has been debated whether immigration brings more profit or loss for a country. At the same time, the residents of destination countries have developed their own individual attitudes towards immigrants and immigration. A lot of these attitudes have been caused by a feeling that immigrants threaten their jobs or wage levels.

The aim of this thesis is to assess how individual economic factors are related to attitudes towards immigrants among residents of European countries. In economic point of view and in shaping of attitudes it is important whether the immigrants are skilled or not. Therefore, the effect of different factors is assessed separately on attitudes towards highly skilled and low-skilled immigrants. According to the aim of the thesis, the following research questions are set:

- Which immigrants are more preferred among the residents of European countries?
- If and how strongly are different individual economic factors related to the attitudes towards immigrants among the residents of European countries?
- Are the relationships different among immigrants with different skill levels?

In recent years, the subject of immigration attitudes has been studied quite a lot, but not so much in European countries. In addition, there haven't been many studies assessing how different factors affect attitudes towards skilled and not-skilled immigrants separately. Still, most of the previous

theories and empirical analyses have found that, in large part, negative individual attitudes towards immigrants can be explained by economic competition. This means that the factors that increase the probability, that further immigration will threaten the individual's job or wage level also increase opposition to immigrants. The most important of these factors may be, according to human capital theory, the individual's education level, which also describes his or her own skill-level.

Although, in previous literature country or regional level factors, such as unemployment rate or inequality level, have been included in the analysis, in this thesis only the effect of individual level economic factors is being analysed. In this paper, individual economic factors are considered to be those that describe a person's position and competitiveness in the labour market. These factors are: the level of education and income, socioeconomic status, trade union membership and employment relation to assess, if employers are more open to immigration compared to employees. All the data about immigration attitudes and economic factors has been taken from European Social Survey database. The data from the seventh round of the survey, which was carried out in 2014, is being used.

To assess the effect of different economic factors on the attitudes towards immigrants with different skill-levels, probit models are being used. But, since there are large differences in attitudes between European countries, cluster analysis is carried out first to divide countries that are most similar to each other into groups. After that, probit models are estimated for each cluster to examine further if and how the effect of economic factors to attitudes differs among countries with different overall attitudes towards immigrants.

Based on the results of empirical analysis, it can be said that, overall, employers aren't significantly more open to immigration than employees, except for in the countries where the overall mindset about immigration is more positive. Although, even in those countries employers' attitudes towards immigrants compared to employees' are more positive only for low-skilled immigrants. This might be due to the fact that both employers and employees profit from high-skilled immigration, but mostly only employers profit from low-skilled immigration.

It was also proven, in accordance with economic competition theory, that the bigger the person's income level the less opposed he or she is to immigration. In addition, similarly to previous studies, it was found that people who are currently studying have more positive attitudes towards

immigrants. However, based on the analysis, it can't be said that the unemployed who compete with immigrants on the labour market the most are more opposed to immigration. Trade union membership had a little negative effect on opposition towards immigrants, which shows that trade union members feel more safe about their jobs and wages and are therefore more open to immigration. Although, the effect only occurs in the case of highly skilled immigrants.

In accordance with human capital theory, it was also found that education has an important role in reducing negative attitudes towards immigrants. Moreover, the higher the level of education the bigger the effect on attitudes. The effect is also stronger on attitudes towards low-skilled immigrants. Although it was found that people with lower education or skill level are more opposed to immigration, it can't be said that people are more opposed to immigrants who have similar skill levels.

## KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

- About the ESS. European Social Survey.* Kättesaadav: <http://www.europeansocialsurvey.org/about/faq.html> , 3. aprill 2018.
- Addison, T., Worswick, C. (2002). The Impact of Immigration on the Earnings of Natives: Evidence from Australian Micro Data. - *The Economic Record*, Vol. 78, No. 1, 68–78.
- Altonji, J., David, C. (1991). The Effects of Immigration on the Labor Market Outcome of Less-Skilled Natives. - *Immigration, Trade and the Labor Market*. (Eds.) J.M. Abowd, R.B. Freeman. University of Chicago Press, 201 – 234.
- Angrist, J.D., Kugler, A.D. (2003). Protective or Counter-Productive? Labour Market Institutions and the Effect of Immigration on EU Natives. - *The Economic Journal*, Vol. 113, No. 488, F302-F331.
- Berg, J.A. (2015). Explaining Attitudes toward Immigrants and Immigration Policy: A Review of the Theoretical Literature. – *Sociology Compass*, Vol. 9, Iss. 1, 23 – 34.
- Borjas, G.J. (1994). The Economics of Immigration. - *Journal of Economic Literature*, Vol. 32, 1667–1717.
- Borjas, G.J. (1995). The Economic Benefits from Immigration. - *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 9, No. 2, 3 – 22.
- Bridges, S., Mateut, S. (2014). Should They Stay Or Should They Go? Attitudes Towards Immigration in Europe. - *Scottish Journal of Political Economy*, Vol. 61, No. 4, 397 – 429.
- Brown, K.T., Brown, T.N., Jackson, J.S., Marks, B. (2001). *Journal of Social Issues*, Vol. 57, No. 3, 431 – 456.
- Card, D. (2005). Is the New Immigration Really so Bad?. - *The Economic Journal*, Vol. 115, No. 507, F300-F323.
- Card, D., Dustmann, C., Preston, I. (2005). Understanding Attitudes to Immigration: The Migration and Minority Module of the First European Social Survey. - *CREAM Discussion Paper*, No. 3, 1 – 45.
- Carlsson, M., Rooth, D.-O. (2007). Evidence of Ethnic Discrimination in The Swedish Labor Market Using Experimental Data. - *Labour Economics*, Vol. 14, Iss. 4, 716-729.
- Chaiken, S., Eagly, A.H. (1993). *The Psychology of Attitudes*. Orlando, US: Harcourt Brace Jovanovich College Publishers.
- Citrin, J., Green, D.P., Muste, C., Wong, C. (1997). Public Opinion Toward Immigration Reform: The Role of Economic Motivations. - *The Journal of Politics*, Vol. 59, No. 3, 858-881.

- Constant, A. F., Kahanec, M., Zimmermann, K. F. (2009). Attitudes Towards Immigrants, Other Integration Barriers, And Their Veracity. - *International Journal of Manpower*, Vol. 30, Iss 1/2, 5 – 14.
- Cortes, P. The Effect of Low-Skilled Immigration on U.S. Prices: Evidence from CPI Data. - *Journal of Political Economy*, Vol. 116, No. 3, 381-422.
- d'Hombres, B., Nunziata, L. (2016). Wish you were here? Quasi-experimental evidence on the effect of education on self-reported attitude toward immigrants. - *European Economic Review*, Vol. 90, 201–224.
- Dustmann, C., Fabbri, F., Preston, I. (2005). The Impact of Immigration on the British Labour Market. - *The Economic Journal*, Vol. 115, Iss. 507, F324–F341.
- Dustmann, C., Glitz, A., Frattini, T. (2008). The Labour Market Impact of Immigration. - *Oxford Review of Economic Policy*, Vol. 24, No. 3, 477–494.
- Dustmann, C., Preston, I. (2001). Attitudes to Ethnic Minorities, Ethnic Context and Location Decisions. - *The Economic Journal*, Vol. 111, No. 470, 353 – 373.
- Dustmann, C., Preston, I. (2006). Is Immigration Good or Bad for the Economy? Analysis of Attitudinal Responses. - *The Economics of Immigration and Social Diversity (Research in Labor Economics)*. Vol. 24. (Eds.) S.W. Polachek, C.Chiswick, H.Rapoport. Emerald Group Publishing Limited, 3 – 34.
- European Social Survey. (2014) ESS7e02.1. – [Online] <http://129.177.90.100/webview/index.jsp?catalog=http%3A%2F%2F129.177.90.100%3A80%2Fobj%2Fcatalog%2FESSMDR&submode=catalog&mode=documentation&to p=yes> (19.03.2018).
- Facchini, G., Mayda, A.M. (2008). From Individual Attitudes Towards Migrants to Migration Policy Outcomes: Theory and Evidence. - *Economic Policy*, Vol. 23, No. 56, 651-713.
- Facchini, G., Mayda, A.M. (2009). Does The Welfare State Affect Individual Attitudes Toward Immigrants? Evidence Across Countries. - *The Review of Economics and Statistics*, Vol. 91, No. 2, 295–314.
- Fetzer, J.S. (2000). Economic Self-Interest Or Cultural Marginality? Anti-Immigration Sentiment And Nativist Political Movements in France, Germany And The USA. - *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 26, No. 1, 5 – 23.
- Gorinas, C., Pytliková, M. (2017). The Influence of Attitudes toward Immigrants on International Migration. – *International Migration Review*, Vol. 51, No. 2, 416–451.
- Greene, W.H. (2012). *Econometric Analysis*. 4th ed. Edinburgh: Pearson Education Limited.
- Hainmueller, J., Hiscox, M.J., Margalit, Y. (2015). Do Concerns About Labor Market Competition Shape Attitudes Toward Immigration? New evidence. - *Journal of International Economics*, Vol. 97, Iss. 1, 193-207.

- Hewstone, M., Voci, A. (2003). Intergroup Contact and Prejudice Toward Immigrants in Italy: The Mediational Role of Anxiety and the Moderational Role of Group Salience. - *Group Processes & Intergroup Relations*, Vol. 6, No. 1, 37–54.
- International Migration Outlook 2013. (2013). OECD. Kättesaadav: [http://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/international-migration-outlook-2013\\_migr\\_outlook-2013-en](http://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/international-migration-outlook-2013_migr_outlook-2013-en) (16. veebruar 2018)
- Johnson, G.E. (1980). The Labor Market Effects of Immigration. - *Industrial and Labor Relations Review*, Vol. 33, No. 3, 331 – 341.
- Kassambara, A. (2017). *Practical Guide To Cluster Analysis in R: Unsupervised Machine Learning*. 1st ed. STHDA.
- Kerr, S.P., Kerr, W.R. (2011). Economic Impacts of Immigration: A Survey. - *Finnish Economic Papers*, Vol. 24, Iss. 1, 1 – 32.
- Khor, L.B., Winegarden, C. R. (1993). Undocumented immigration and income inequality in the native-born population of the US: econometric evidence. - *Applied Economics*, Vol. 25 Iss. 2, 157 – 163.
- Lach, S. (2007). Immigration and Prices. - *Journal of Political Economy*, Vol. 115, No. 4, 548 – 587.
- Larsen, B., Waisman, G. (2008). Do Attitudes Towards Immigrants Matter?. - *SULCIS Working Papers*, 2008:5.
- Mayda, A.M. (2006). Who Is Against Immigration? A Cross-Country Investigation of Individual Attitudes Toward Immigrants. - *The Review of Economics and Statistics*, Vol. 88, No. 3, 510–530.
- Oreopoulos, P. (2011). Why Do Skilled Immigrants Struggle in the Labor Market? A Field Experiment with Thirteen Thousand Resumes. - *American Economic Journal: Economic Policy*, Vol. 3, 148–171.
- Orrenius, P.M., Zavodny, M. (2007). Does immigration affect wages? A look at occupation-level evidence. - *Labour Economics*, Vol. 14, Iss. 5, 757-773.
- Pratto, F., Sidanius J. (1999). From Viciousness to Viciousness: Theories of Intergroup Relations. – *Social Dominance: An Intergroup Theory of Social Hierarchy and Oppression*, Cambridge University Press, 3 – 30.
- Rodrik, D. (1995). Political Economy of Trade Policy. - *Handbook of International Economics*, Vol. 3, 1457-1494.
- Rousseeuw, P.J. (1987). Silhouettes: A Graphical Aid to the Interpretation and Validation of Cluster Analysis. - *Journal of Computational and Applied Mathematics*, Vol. 20, 53 – 65.
- Rustenbach, E. (2010). Sources of Negative Attitudes toward Immigrants in Europe: A Multi-Level Analysis. – *International Migration Review*, Vol. 44, No. 1, 53 – 77.



- Sá, F. (2015). Immigration and House Prices in the UK. – *The Economic Journal*, Vol. 125, Iss. 587, 1393 – 1424.
- Scheve, K.F., Slaughter, M.J. (2001). Labor Market Competition and Individual Preferences Over Immigration Policy. - *The Review of Economics and Statistics*, Vol. 83, No. 1, 133–145.
- The 2018 Ageing Report. European Commission. (2017). Kättesaadav: [https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip065\\_en.pdf](https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip065_en.pdf) , 3. mai 2018.
- Wagner, M.C., Özden, C. (2014). Immigrant Versus Natives? Displacement and Job Creation. - *World Bank Policy Research Working Paper*, No. 6900, 1 – 65.
- Wanner, R.A. (1998). Prejudice, Profit, or Productivity: Explaining Returns to Human Capital Among Male Immigrants to Canada. - *Canadian Ethnic Studies*. Vol. 30, Iss. 3, 24 – 32.

## LISAD

### Lisa 1. Analüüsis kasutatavad riigid ja vastajate arv

Riik	Vastajate arv
Austria	1795
Belgia	1769
Šveits	1532
Tšehhi	2148
Saksamaa	3045
Taani	1502
Eesti	2051
Hispaania	1925
Soome	2087
Prantsusmaa	1917
Ühendkuningriik	2264
Ungari	1698
Iirimaa	2390
Leedu	2250
Madalmaad	1919
Norra	1436
Poola	1615
Portugal	1265
Rootsi	1791
Sloveenia	1224

Allikas: European Social Survey (tabel ESS7e02.1)

## Lisa 2. Muutujate aluseks olevad küsimused Euroopa Sotsiaaluuringu küsitlusest

Muutuja	Küsimus	Vastusevariandid
Sõltuv muutuja (suhtumine kõrgelt kvalifitseeritud immigrantidesse)	Please tell me to what extent you think [country] should allow professionals from [poor European country providing largest number of migrants] to come to live in [country]?	1-allow many to come and live here 2-allow some 3-allow a few 4-allow none
Sõltuv muutuja (suhtumine kõrgelt kvalifitseeritud immigrantidesse)	Please tell me to what extent you think [country] should allow professionals from [poor country outside Europe providing largest number of migrants] to come to live in [country]?	1-allow many to come and live here 2-allow some 3-allow a few 4-allow none
Sõltuv muutuja (suhtumine madalalt kvalifitseeritud immigrantidesse)	Please tell me to what extent you think [country] should allow unskilled labourers from [poor European country providing largest number of migrants] to come to live in [country]?	1-allow many to come and live here 2-allow some 3-allow a few 4-allow none
Sõltuv muutuja (suhtumine madalalt kvalifitseeritud immigrantidesse)	Please tell me to what extent you think [country] should allow unskilled labourers from [poor country outside Europe providing largest number of migrants] to come to live in [country]?	1-allow many to come and live here 2-allow some 3-allow a few 4-allow none
Töösuhe	In your main job are/were you ... ?	1-employee 2-self-employed 3-working for own family business
Haridustase	What is the highest level of education you have successfully completed?	1-ES-ISCED I, less than lower secondary 2-ES-ISCED II, lower secondary 3-ES-ISCED IIIb, lower tier upper secondary 4-ES-ISCED IIIa, upper tier upper secondary 5-ES-ISCED IV, advanced vocational, sub-degree 6-ES-ISCED V1, lower tertiary education, BA level 7-ES-ISCED V2, higher tertiary education, >= MA level
Sotsiaalmajanduslik staatus	Which of these descriptions best describes your situation (in the last seven days)?	1-paid work 2-education 3-unemployed, looking for job 4-unemployed, not looking for job 5-permanently sick or disabled 6-retired 7-community or military service 8-housework, looking after children, others

## Lisa 2 jätk

Näitaja	Küsimus	Vastusevariandid
Sissetulek	Please tell me which letter describes your household's total income, after tax and compulsory deductions, from all sources?	J - 1st decile ... H - 10th decile
Ametiühingusse kuuluvus	Are you or have you ever been a member of a trade union or similar organisation?	1-yes, currently 2-yes, previously 3-no
Sugu	Gender of the respondent	1-male 2-female
Vanus	Age of respondent, calculated	14 – 114 years
Elukoht	Which phrase on this card best describes the area where you live?	1-a big city 2-suburbs or outskirts of big city 3-town or small city 4-country village 5-farm or home in countryside
Usklikkus	Do you consider yourself as belonging to any particular religion or denomination?	1-yes 2-no
Päritolu	Were you born in [country]?	1-yes 2-no
Poliitilised vaated	In politics people sometimes talk of "left" and "right". Where would you place yourself on a scale, where 0 means the left and 10 means the right?	0-left ... 10-right
Leibkonna suurus	Including yourself, how many people - including children - live here regularly as members of this household?	1 – 14 people

Allikas: European Social Survey (tabel ESS7e02.1)

### Lisa 3. Analüüsis kasutatavate muutujate kirjeldavad statistikud

Näitaja	Muutujad	Miinumum	Maksimum	Keskmine	Standard- hälve	Variatsiooni- kordaja (%)
Töösuhe	tööandja	0,00	1,00	0,13	0,33	256,1
Haridustase	algharidus	0,00	1,00	0,09	0,29	318,5
	põhiharidus	0,00	1,00	0,16	0,36	232,4
	keskharidus	0,00	1,00	0,51	0,50	98,7
	kõrgharidus	0,00	1,00	0,25	0,43	174,3
Sotsiaal- majanduslik staatus	töötab	0,00	1,00	0,53	0,50	94,5
	õpib	0,00	1,00	0,06	0,24	386,3
	töötu	0,00	1,00	0,05	0,22	431,8
	pensionil	0,00	1,00	0,26	0,44	167,4
	muu	0,00	1,00	0,10	0,29	308,5
Sissetulek	madal sissetulek	0,00	1,00	0,29	0,45	156,2
	keskmine sissetulek	0,00	1,00	0,43	0,49	115,5
	kõrge sissetulek	0,00	1,00	0,28	0,45	160,0
Ametiühingusse kuuluvus	kuulub ametiühingusse	0,00	1,00	0,46	0,50	107,9
Sugu	mees	0,00	1,00	0,49	0,50	103,0
Vanus	vanus	14,00	114,00	50,30	17,89	35,6
Elukoht	elab linnas	0,00	1,00	0,65	0,48	73,9
Usklikkus	usklik	0,00	1,00	0,53	0,50	93,3
Päritolu	sündinud vastavas riigis	0,00	1,00	0,90	0,29	32,6
Poliitilised vaated	parempoolsete vaadetega	0,00	1,00	0,34	0,48	138,1
Leibkonna suurus	leibkonna suurus	1,00	14,00	2,54	1,32	51,8

Allikas: autori arvutused

#### Lisa 4. Korrelatsioonimaatriks kõrge oskustasemega immigrandide puhul

	imm. vastasus	tööandja	alg-haridus	põhi-haridus	kesk-haridus	kõrg-haridus	töötab	õpib	töötu	pensionil	muu	madal sissetulek	keskmise sissetulek	kõrge sissetulek	kuulub am.ü.-sse
imm. vastasus	1														
tööandja	-0,01	1													
alg-haridus	0,10***	0,04***	1												
põhi-haridus	0,07***	0,01	-0,14***	1											
kesk-haridus	0,04***	-0,04***	-0,32***	-0,43***	1										
kõrg-haridus	-0,16***	0,00	-0,18***	-0,25***	-0,57***	1									
töötab	-0,05***	0,03***	-0,24***	-0,17***	0,09***	0,2***	1								
õpib	-0,06***	-0,03***	-0,04***	0,14***	-0,02	-0,07***	-0,28***	1							
töötu	0,03***	-0,05***	0,00	0,05***	-0,01	-0,04***	-0,25***	-0,06***	1						
pensionil	0,05***	0,02***	0,25***	0,04***	-0,07***	-0,12***	-0,62***	-0,16***	-0,14***	1					
muu	0,04***	-0,03***	0,06***	0,07***	-0,03	-0,07***	-0,34***	-0,09***	-0,08***	-0,19***	1				
madal sissetulek	0,08***	0,01	0,2***	0,11***	-0,03**	-0,2***	-0,29***	0,04***	0,14***	0,18***	0,08***	1			
keskmise sissetulek	0,02**	-0,04***	-0,04***	0,01	0,07***	-0,06***	0,03***	-0,03***	-0,05***	0,01	-0,01	-0,55***	1		
kõrge sissetulek	-0,11***	0,03***	-0,16***	-0,12***	-0,05***	0,27***	0,26***	-0,01	-0,09***	-0,19***	-0,08***	-0,39***	-0,55***	1	
kuulub am.ü.-sse	-0,04***	-0,12***	-0,06***	-0,09***	0,04*	0,07***	0,01***	-0,16***	-0,06***	0,16***	-0,07***	-0,05***	0,02***	0,03***	1

Allikas: autori arvutused

Märkus: \*\*\*näitaja on oluline olulisuse nivool 0,001; \*\*näitaja on oluline olulisuse nivool 0,01; \* näitaja on oluline olulisuse nivool 0,05.

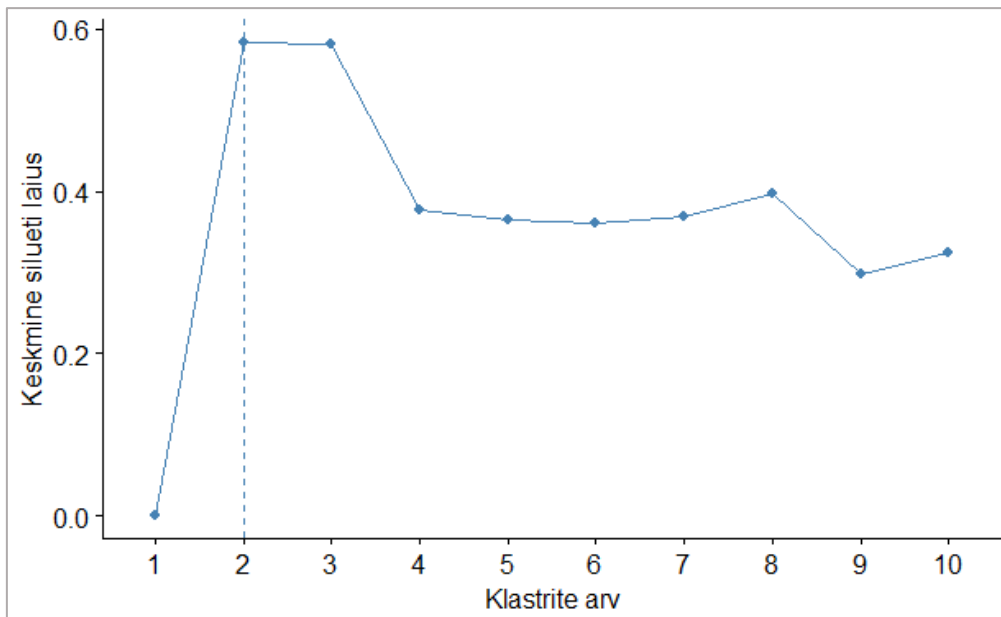
## Lisa 5. Korrelatsioonimaatriks madala oskustasemega immigrantide puhul

	imm. vastasus	tööandja	alg-haridus	põhi-haridus	kesk-haridus	kõrg-haridus	töötab	õpib	töötu	pensionil	muu	madal sissetulek	keskmine sissetulek	kõrge sissetulek	kuulub am.ü.-sse
imm. vastasus	1														
tööandja	-0,01	1													
alg-haridus	0,09***	0,03***	1												
põhi-haridus	0,06***	-0,01	-0,12***	1											
kesk-haridus	0,06***	-0,02*	-0,32***	-0,42***	1										
kõrg-haridus	-0,17***	0,01	-0,18***	-0,24***	-0,61***	1									
töötab	-0,05***	0,05***	-0,23***	-0,13***	0,06***	0,18***	1								
õpib	-0,04***	-0,03***	-0,04***	0,06***	-0,01	-0,02**	-0,23***	1							
töötu	0,02**	-0,05***	0,03***	0,05***	0,00	-0,06***	-0,26***	-0,05***	1						
pensionil	0,06***	-0,01	0,23***	0,07***	-0,07***	-0,12***	-0,67***	-0,12***	-0,14***	1					
muu	0,02*	-0,02***	0,04***	0,05***	-0,01	-0,06***	-0,36***	-0,07***	-0,07***	-0,19***	1				
madal sissetulek	0,06***	-0,01	0,21***	0,11***	-0,01	-0,21***	-0,30***	0,07***	0,15***	0,18***	0,08***	1			
keskmine sissetulek	0,00	-0,03***	-0,04***	0,01	0,08***	-0,07***	0,03***	-0,05***	-0,05***	0,02**	0,00	-0,55***	1		
kõrge sissetulek	-0,06***	0,04***	-0,16***	-0,13***	-0,07***	0,28***	0,27***	-0,02	-0,09***	-0,19***	-0,08***	-0,4***	-0,55***	1	
kuulub am.ü.-sse	-0,03***	-0,10***	-0,03***	-0,06***	0,02**	0,05***	-0,07**	-0,09***	-0,06***	0,18***	-0,05***	-0,05***	0,04***	0,01	1

Allikas: autori arvutused

Märkus: \*\*\*näitaja on oluline olulisuse nivool 0,001; \*\*näitaja on oluline olulisuse nivool 0,01; \* näitaja on oluline olulisuse nivool 0,05.

## Lisa 6. Keskmise silueti meetod klastrite arvu leidmiseks



Allikas: autori koostatud

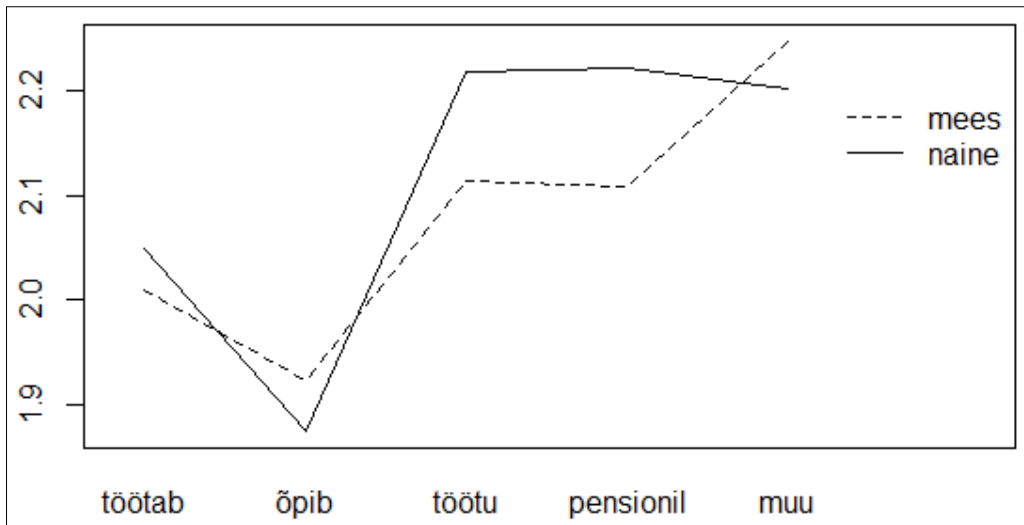
## Lisa 7. Riikide jaotus klastritesse ja siluettide laiused kolme klastri korral

	Klaster	Naaber	Silueti laius
Norra	1	2	0,6762
Prantsusmaa	1	2	0,6164
Šveits	1	2	0,6144
Saksamaa	1	2	0,5950
Rootsi	1	2	0,5321
Taani	1	2	0,5316
Austria	2	1	0,7698
Madalmaad	2	3	0,7545
Iirimaa	2	3	0,7367
Portugal	2	1	0,7327
Belgia	2	1	0,7024
Soome	2	1	0,6645
Hispaania	2	3	0,6029
Ühendkuningriik	2	1	0,5974
Eesti	2	3	0,5633
Poola	2	1	0,5499
Leedu	2	3	0,4889
Sloveenia	2	1	0,4821
Ungari	3	2	0,4673
Tšehhi	3	2	-0,0336

Allikas: autori arvutused

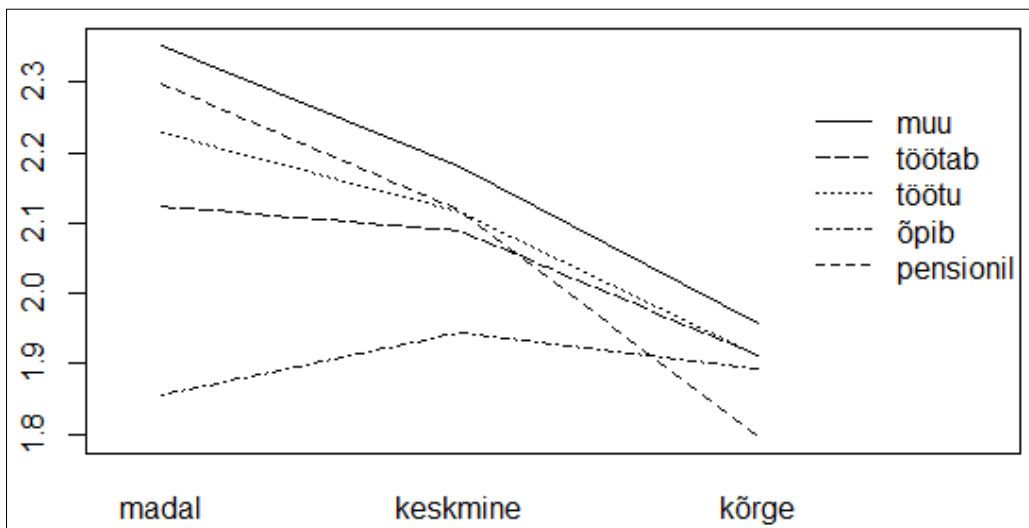


### Lisa 8. Soo ja sotsiaalmajandusliku staatuse vaheline koosmõju



Allikas: autori koostatud

### Lisa 9. Sissetuleku ja sotsiaalmajandusliku staatuse vaheline koosmõju



Allikas: autori koostatud

**Lisa 10. Hoiakuid kõrgelt kvalifitseeritud immigrantide suhtes mõjutavad tegurid: *probit* mudeliga hinnatud koefitsiendid**

		Kõik riigid	Klaster 1	Klaster 2
McFaddeni R <sup>2</sup>		0,104	0,061	0,068
Olulisuse tõenäosus		0,000	0,000	0,000
Vaatluste arv		13261	4634	8627
<b>Muutujad</b>	<b>Võrdlusgrupp</b>			
tööandja	ei ole tööandja	-0,062* (0,037)	-0,085 (0,074)	-0,063 (0,043)
põhiharidus	algharidus	-0,171*** (0,051)	0,010 (0,116)	-0,218*** (0,058)
keskharidus	algharidus	-0,323*** (0,047)	-0,180* (0,102)	-0,366*** (0,054)
kõrgharidus	algharidus	-0,720*** (0,053)	-0,584*** (0,113)	-0,761*** (0,061)
õpib	töötab	-0,390*** (0,130)	-0,358* (0,192)	-0,414** (0,180)
töötu	töötab	0,186* (0,097)	0,448** (0,196)	0,121 (0,111)
pensionil	töötab	-0,012 (0,066)	-0,196 (0,130)	0,037 (0,076)
muu	töötab	0,160** (0,077)	0,194 (0,158)	0,146* (0,089)
keskmine sissetulek	madal sissetulek	-0,037 (0,046)	-0,203** (0,086)	0,025 (0,055)
kõrge sissetulek	madal sissetulek	-0,191*** (0,051)	-0,402*** (0,095)	-0,111* (0,060)
kuulub ametiühingusse	ei kuulu ametiühingusse	-0,058** (0,028)	-0,050 (0,056)	-0,064** (0,032)
mees	naine	-0,039 (0,033)	0,021 (0,062)	-0,069* (0,039)
vanus	-	0,001 (0,001)	0,005** (0,002)	0,000 (0,001)
elab linnas	elab maal	-0,083*** (0,026)	-0,082* (0,049)	-0,079*** (0,030)
usklik	ei ole usklik	0,006 (0,027)	-0,042 (0,048)	0,031 (0,034)
sündinud vastavas riigis	ei ole sündinud vastavas riigis	0,082** (0,042)	-0,061 (0,073)	0,167*** (0,051)
parempoolsete vaadetega	ei ole parempoolsete vaadetega	0,128*** (0,025)	0,166*** (0,049)	0,122*** (0,030)
leibkonna suurus	-	-0,007 (0,010)	0,051** (0,020)	-0,028** (0,012)
<b>Koosmõju faktorid</b>				
keskmine sissetulek*õpib	madal sissetulek*töötab	0,020 (0,153)	0,038 (0,234)	0,049 (0,207)
keskmine sissetulek*töötu	madal sissetulek*töötab	-0,075 (0,120)	-0,212 (0,245)	-0,063 (0,138)
keskmine sissetulek*pensionil	madal sissetulek*töötab	-0,027 (0,067)	-0,033 (0,129)	-0,021 (0,079)

## Lisa 10 jätk

Muutujad	Võrdlusgrupp	Kõik riigid	Klaster 1	Klaster 2
keskmine sissetulek*muu	madal sissetulek*töötab	-0,261*** (0,096)	0,006 (0,192)	-0,349*** (0,110)
kõrge sissetulek*õpib	madal sissetulek*töötab	0,053 (0,170)	0,186 (0,235)	-0,079 (0,257)
kõrge sissetulek*töötu	madal sissetulek*töötab	-0,063 (0,195)	-0,449 (0,372)	0,050 (0,236)
kõrge sissetulek*pensionil	madal sissetulek*töötab	-0,094 (0,091)	-0,022 (0,174)	-0,109 (0,108)
kõrge sissetulek*muu	madal sissetulek*töötab	-0,108 (0,122)	-0,504* (0,263)	0,015 (0,143)
mees*õpib	naine*töötab	0,073 (0,131)	0,024 (0,190)	0,094 (0,184)
mees*töötu	naine*töötab	-0,189* (0,108)	-0,419* (0,224)	-0,103 (0,124)
mees*pensionil	naine*töötab	0,006 (0,057)	0,016 (0,111)	0,009 (0,067)
mees*muu	naine*töötab	0,022 (0,097)	0,012 (0,196)	0,054 (0,111)

Allikas: autori arvutused

- Märkused: 1. \*\*\*näitaja on oluline olulisuse nivool 0,001; \*\*näitaja on oluline olulisuse nivool 0,01; \* näitaja on oluline olulisuse nivool 0,05.  
2. Sulgudes on toodud robustsed standardvead.

**Lisa 11. Hoiakuid madalalt kvalifitseeritud immigrantide suhtes mõjutavad tegurid: *probit* mudeliga hinnatud koefitsiendid**

		Kõik riigid	Klaster 1	Klaster 2
McFaddeni R <sup>2</sup>		0,092	0,053	0,064
Olulisuse tõenäosus		0,000	0,000	0,000
Vaatluste arv		13177	4578	8599
<b>Muutujad</b>	<b>Võrdlusgrupp</b>			
tööandja	ei ole tööandja	-0,055 (0,035)	-0,164*** (0,060)	-0,001 (0,044)
põhiharidus	algharidus	-0,232*** (0,055)	-0,218** (0,108)	-0,232*** (0,064)
keskharidus	algharidus	-0,312*** (0,050)	-0,275*** (0,094)	-0,317*** (0,060)
kõrgharidus	algharidus	-0,742*** (0,054)	-0,645*** (0,101)	-0,786*** (0,065)
õpib	töötab	-0,295*** (0,112)	-0,260 (0,161)	-0,303* (0,159)
töötu	töötab	0,021 (0,099)	0,083 (0,168)	-0,007 (0,122)
pensionil	töötab	0,076 (0,065)	0,150 (0,113)	0,035 (0,080)
muu	töötab	0,044 (0,079)	-0,052 (0,148)	0,081 (0,095)
keskmise sissetulek	madal sissetulek	-0,095** (0,045)	-0,111 (0,076)	-0,086 (0,056)
kõrge sissetulek	madal sissetulek	-0,059 (0,048)	-0,139* (0,080)	0,000 (0,061)
kuulub ametiühingusse	ei kuulu ametiühingusse	-0,040 (0,027)	-0,081* (0,047)	-0,017 (0,033)
mees	naine	-0,035 (0,031)	-0,015 (0,051)	-0,050 (0,039)
vanus	-	-0,002** (0,001)	-0,001 (0,002)	-0,003** (0,001)
elab linnas	elab maal	-0,078*** (0,025)	-0,064 (0,042)	-0,089*** (0,032)
usklik	ei ole usklik	0,045* (0,026)	-0,024 (0,040)	0,092*** (0,034)
sündinud vastavas riigis	ei ole sündinud vastavas riigis	0,017 (0,039)	-0,229*** (0,060)	0,185*** (0,050)
parempoolsete vaadetega	ei ole parempoolsete vaadetega	0,242*** (0,025)	0,370*** (0,041)	0,174*** (0,032)
leibkonna suurus	-	0,008 (0,010)	0,024 (0,018)	-0,001 (0,012)
<b>Koosmõju faktorid</b>				
keskmise sissetulek*õpib	madal sissetulek*töötab	0,075 (0,139)	-0,074 (0,219)	0,153 (0,188)
keskmise sissetulek*töötu	madal sissetulek*töötab	-0,097 (0,123)	0,160 (0,221)	-0,198 (0,147)
keskmise sissetulek*pensionil	madal sissetulek*töötab	0,056 (0,067)	-0,039 (0,113)	0,100 (0,083)

## Lisa 11 jätk

Muutujad	Võrdlusgrupp	Kõik riigid	Klaster 1	Klaster 2
keskmine sissetulek*muu	madal sissetulek*töötab	0,016 (0,095)	0,223 (0,174)	-0,066 (0,115)
kõrge sissetulek*õpib	madal sissetulek*töötab	0,076 (0,150)	0,272 (0,207)	-0,120 (0,221)
kõrge sissetulek*töotu	madal sissetulek*töötab	-0,043 (0,183)	-0,171 (0,296)	0,020 (0,242)
kõrge sissetulek*pensionil	madal sissetulek*töötab	0,005 (0,085)	-0,099 (0,139)	0,062 (0,110)
kõrge sissetulek*muu	madal sissetulek*töötab	-0,163 (0,118)	-0,009 (0,205)	-0,247* (0,146)
mees*õpib	naine*töötab	-0,022 (0,117)	-0,122 (0,170)	0,047 (0,164)
mees*töotu	naine*töötab	0,075 (0,109)	-0,114 (0,191)	0,160 (0,134)
mees*pensionil	naine*töötab	0,017 (0,056)	0,019 (0,093)	0,021 (0,070)
mees*muu	naine*töötab	-0,078 (0,091)	-0,096 (0,159)	-0,062 (0,112)

Allikas: autori arvutused

Märkused: 1. \*\*\*näitaja on oluline olulisuse nivool 0,001; \*\*näitaja on oluline olulisuse nivool 0,01; \* näitaja on oluline olulisuse nivool 0,05.

2. Sulgudes on toodud robustsed standardvead.